

אהלי טהרות

מסכת כלים פרק י"ד מ"א-מ"ד

פרשת במדבר תש"פ

משולחן מלכים

עיוני כלים

בענין יתדות אהלים והמסתעף לעניין קורות הסוכה

הגאון הגדול ר' בונים שרייבר שליט"א

פרק י"ד.

משנה א'.

כלי מתכות כמה הוא שיעורו הדלי כדי למלאות בו וכו' קומקום וכו' המיחם וכו' לפס וכו' קיתונות וכו', מבואר ברמב"ם פ"א ה"א א-ב דכל הנהו שיעורי מיירי בשבירה וטעמיה לפי דעד אז עדיין חשיב עושה מעין מלאכתו, אבל כבר תמהו בזה דהא פלוגתא דאמוראי היא בשבת דנ"ט אם בעי מעין מלאכתו או דסגי במעין כל מלאכה שהיא, וא"כ הא הוא להר"מ כאן משנה ערוכה דבעי מעין מלאכתו, ובמה נחלקו, ואמנם כד מעיינת בהא נראה בס"ד דתרי מילי נינהו, דבסוגין מיירי בנקב או בשבירה ונתרועע והיינו שיש כאן את הכלי הישן והוא שבור ובוזה כדי שייחשב שעדיין הוא קיים בעי מעין מלאכתו הראשונה דהא לזה הוא עומד וזהו מהותו של הכלי, אבל התם הא מיירי בכלי שנפרד לשני חלקים ויש כאן שניה כלים מחודשים של זוג וענבל, ובוזה הנידון אם נחשב כלי מחודש בהא איכא למימר דכל שעדיין הוא משמש מעין מלאכה עדיין שם כלי עליו דלגבי זה נשאר כלי הגם דהוא כלי מחודש.

והנה עוד צ"ב בהא דא"א דכולן בפרוטות ולכא"ו הא אינו עומד רק לזה אלא גם לזה וא"כ יהא דינא דמטילין אותו לחומרו כדלעיל, אבל הר"ש פי דתרי קמאי בנתרועעו ותלתא בתראי בניקבו, ומ"מ גם לדידי תמהו בלפס דעשו לקבל קיתונות והלא הוא עשוי לרחיצתם בו ואם המים יוצאין כיצד ירחצו בו וא"כ אינו ראוי לקיתונות, ובובחים דצ"ג ב' כתב רש"י דמתכת אינו נטהר בנקב קטן כ"א בנקב גדול, וכבר תמה בחזו"א דזו מנין לו והא הכא מבואר דשיעור דנקב מתכת הוא בכעין מלאכתו וכבכל הכלים, וגם הרב

המשך בצ"ב

בש"ע או"ח סי' תרכט סעי' ז' מבואר שיש ספק בסולם אם הוא דבר המקבל טומאה, וכתב המגן אברהם סק"ט שהוא מחמת הנקבים שתוחבים בהם את השליכות שהוא בית קיבול. ואם הנקבים הם מפולשים מצד לצד אין זה כלי. ובחזו"א או"ח סימן קמ"ג סק"ו דן שגם אם הנקבים מפולשים חשיב כלי קיבול ע"ש'.

וכתב על זה מרן הגר"ד לנדו שליט"א, כל זה לא שייך בקורות שעושים בסוכה להעמיד הסכך (או אפילו לסכך עצמו) שנוקבין אותם בקצותיהם להשליכם זה בזה וכיו"ב, דמסתמא אין עליהם תורת כלי בשביל זה, ועוד דאין עשויין ליטלטל מלא וריקן, ועוד דעשויין לשמש עם הקרקע עכ"ל.

והקשו לו על מה שפירש שהוא עשוי לשמש עם הקרקע, מהמשנה בכלים פרק י"ד משנה ג' שיתדות אהלים טמאים, וכתב הר"ש וז"ל נועצים יתדות של ברזל בארץ ומותחין את האהל וקושרין מיתרא ביתדות, ואין זה תשמישו עם הקרקע שהרי תשמישו לדבר המטלטל (ור"ל דהאהל מיקרי דבר המטלטל). והנה גם קורות אלו תשמישם לדבר המטלטל שהסכך מטלטל אחר החג כאהל זה המטלטל ממקום למקום.

והשיב, שאהל נקרא דבר המטלטל שכך שימושו להיות נע ונד כדרך יושבי אהלים. אבל סוכה אין שימושה מטלטל אלא שאחר שבעה אין צריך לה והוא סותרה. וממילא הוא

1 בסוף הדיבור קיים דברי המג"א. אבל בחזו"א מקואות ליקוטים סי' ו' סק"ז כתוב אח"כ, ולהאמור פקק של עץ שחרו בתוכו מקל וסתם בו את המקוה הו"ל מעמיד דבר המקבל טומאה אפילו הנקב מעבר לעבר. היינו שהחמיר למעשה גם באין לו שוליים שיש לו בית קיבול ומקבל טומאה.

2 בחידושי על מס' סוכה סי' ד'.

3 עיי' בספר דבר שמועה להג"ר דב ויינשטוב (ח"ב סוכה סי' לו) שהחזו"א הורה בענין זה שאין הנקבים בקורות הסוכה גורמים שייחשב מעמיד בדבר המקבל טומאה. כי הוא כלי העשוי לנחת, ועוד שהוא דרך בנין. עכ"ל. ועיי' בשו"ת אבני נזר סי' תעג אות ג בסכך שהיתה לו מסגרת כעין בית קיבול לצורך הסכך שאינו מקבל טומאה כי נעשה לצורך מחובר.

4 והגר"ל הוסיף שיש בזה להכשיר גם נקבים העשויים להחזיק ברגים או יתדות אף שהוא חקק גמור שאינו מפולש, ובוזה יש עוד לברר אם נקב הנעשה ע"י המסמר חשיב כלי קיבול, שהחזו"א שם כתב שאינו נקרא בית קיבול. ואמנם באופן שמוציא את המסמרים משנה לשנה ורק בשעת שימושם הוא מחזירם לנקב, יתכן שבוזה הוא ככלי קיבול העשוי למלאות דעלמא. והענין תלוי עוד אם כל הקורה נעשית בית קיבול מחמת החקק או רק מקום הנקב וכשאין הסכך עומד על מקום הנקב כשר. ומצינו בזה לכא"ו פלוגתא בחוטט בעינור לקבל צרורות שבתוס' (ב"ב דף סה: ד"ה צינור) משמע שרק המים

נוטלה למקום אחר. ושפיר חשיב תשמישה עם הקרקע". ואמר עוד לדון, שדין יתדות אהלים הוא גם באהל שמשמש שם בקביעות. שדין דבר שמשמש עם הקרקע תלוי אם הדבר שהוא משמש אותו דינו כקרקע בגדרי מחובר ותלוש דעלמא. והנה באהל יש גזירת הכתוב שנחשב דבר המטלטל לענין טומאה כמש"כ תוס' ביצה דף יד: בדין טומאת אהלים שיש לאהל תורת כלי ומקבל כל הטומאות. (ובתוס' שבת דף כז: ד"ה ואין כתבו שאפילו חברו לקרקע הוא מקבל טומאה). אבל סכך שלא שייך בטומאת אהלים נחשב כמחובר ולכך העמודים הם משמשים עם הקרקע ואין דינם כיתדות אהלים.

ואף סכך שהוא מונח ואינו מחובר, מ"מ הנחתו היא חיבורו לקרקע. דהנה תוס' סוכה דף יג: הקשה למה המסכך באוכלין פסול משום דבר המקבל טומאה, הרי בית שסככו בזרעים בטלו וטהרו מלטמא. והיינו שנעשו מחוברים לקרקע ואינם מקבלים טומאה. ובתירוצו השני תירצו שמכל מקום הוא אחר העשי' והוי תעשה ולא מן העשוי. ובתירוצו ראשון כתב דבסוכה לא בטילי דסתר לה אחר החג. ולכא"ו נחלקו התירוצים אם סכך המונח על הסוכה בטל ונעשה כקרקע. ויתכן שגם התירוצו הראשון מסכים שהוא חיבור לבטל, אלא שאוכלין אין אדם מבטלן אם הניחן לשעה. והאופן הראשון ביישוב דברי הר"ש עיקר. הרב משה חיים אולמן

שעוברים על החקק נפסלים, שלא כל הצינור נחשב בית קיבול. וכן הוא ברא"ש ה"ל מקואות סי' ו'. אבל בש"ע יו"ד סי' רא סעי' לו מבואר שכל הצינור חשיב כלי מחמת אותו החקק ועיי' בנקודה"כ שם. ועיי' חזו"א כלים סי' כז סק"ד גבי סולם שנקבי השליכות עושים את כולו בית קיבול. לפו"ר.

5 עיי' חזו"א כלים סי' יט סק"ז שאהלים האמורים בזה הם אהלים שמתחתם סדינים לפי שעה והכל תלוש עכ"ל. ומעתה יש לברר אם הסוכה קרויה עראי לענין זה. ועיי' תוספת בכורים סי' תרכ"ו סק"י לענין הנחת סכך ביו"ט ע"י נכרי שסוכה קרויה עראי שלא כפמ"ג (ורע"א) שנסתפקו בזה. ובמשנ"ב סי' תרכ"ב שהביא דבריהם.

6 עיי' חזו"א כלים סי' ג סק"א ששפופרת של מזוזה אינה כמשמשת עם הקרקע כיון שמסירים אותה לפעמים לבדוקה, וי"ל. וע"ע בדברי החזו"א הנ"ל כלים סי' ט סק"ג. וצ"ע.

7 עיי' חזו"א נגעים סי' א סק"ו ובאהלות סי' ט סק"ז שטומאת אהלים חידוש היא ודוקא בטומאת מת (אבל הביא שם את דברי תוס' הנ"ל בביצה).

8 עיי' תוס' הרא"ש שבת דף כז: ובכלים פכ"ז משנה א. שבת שסככו בזרעים טהרתו מפני שנעשה מחובר ולא משום ביטול שם אוכל גרידא כקופת שאור שיחדה ליישיבה. ובסוכה שם כתב דבדרי תוס' שהמסכך בפירות יכשר כדין בית שסככו בזרעים ודו"ק.

דברי חכמים

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

פרק י"ד משנה א'

בענין שיעור שבר המטהר בכ"מ ובשאר כלים

כלי מתכות כמה הוא שיעורו, הדלי כדי למלאות בו, קומקום כדי ליחם בו, מיחם וכו'. א. פירש הר"ש דדלי וקומקום איירי בנתרועעו, ומיחם לפס וקיתונות איירי בניקבו, אבל הרמב"ם והרע"ב מפרשי דכולהו איירי בין בניקבו ובין בנתרועעו (ועיי' משנ"א). ובפי"א מכלים (ה"א וה"ב) כתב הרמב"ם: כמה שיעור השבר שישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה או יטהר מטומאתו, הכל לפי מה שהוא. כל זמן שהכלי יכול לעשות

המשך בצ"ב ד'

הגאון הגדול ר' דוד פיינשטיין שליט"א

בדין מניעת שקבעה במקל

בכלים פ"ד מ"ב תנן, מקל שעשה בראשו מניקת, וכן בדלת, טהור. היתה כלי, וחיברה לו, טמאה. מאימתי היא טהרתו, בית שמאי אומרים, משיחבל. בית הלל אומרים, משיחבר. ופירשו הרמב"ם והרא"ש, דברישא מיירי בשפופרת של ברזל שעשאה מתחילה ליפות בה את המקל או את הדלת, ולפיכך טהורה, משום דהויה לה מתכת המשמשת את העץ. ובמציעתא מיירי בשעשאה מתחילה ליין או לתשמיש אחר, והויה לה כלי המקבל טומאה, ואחר כך קבעה במקל או בדלת,

המשך בצ"ב ג'

המשך מעמ' א'

המאירי בשבת דנ"ט כתב דל"ד מתכת לכל הכלים דבכולם יש לשבירתם שיעור ידוע ואילו במתכת הוא בכעין מלאכתו, אבל הראב"ד פי"ח הל"י כתב להדיא לא כן אלא בכולם תליא במעין מלאכתו הראשונה.

ואמנם כבר נתבאר בס"ד בריש פי"א דבמתכות ליכא כלל הלכה דשבירה מטהרת ורק דכשנשבר תו אינו כלי מעשה וגם דהוי פנים חדשות, ואהכי כתב רש"י דהכא בעי' נקב גדול כדי שייחשב פנים חדשות, ואהכי ס"ל דרך הכא בעי' מעין מלאכתו הראשונה, דבשאר הכלים דהנידון הוא מצד שבירה ממילא אין נ"מ בין מלאכתו הראשונה למלאכה אחרת דכל שהוא עדיין משמש עדיין הוא בר מלאכה, אבל הכא תלוי הכל בפנים חדשות, ואהכי כאן ליכא דינא דמטילין אותו לחומרו כ"א דמאחר דמעיקרא נשתמשו גם לפרוטות ס"ל לר"א דג"ז עדיין בכלל מעין מלאכתו הראשונה והוי כלי גמור כדמעיקרא, ואהכי הגם דבפועל א"א לרחוץ עכשיו את הקיתונות הללו מ"מ כל שעדיין אפשר להניח בו את הקיתונות עדיין הוא עושה מעין מלאכתו שזה כולל הנחת הקיתונות ורחיצתם, וישתמשו בו ע"י סתימה מלמטה וכיו"ב, ועכ"פ הכלי עצמו עדיין משמש מעין מלאכתו.

תו תנן רע"ק אומר המחוסר חטיפה טמא המחוסר לטישה טהור, הנה הרמב"ם מפרש דכיון דקיי"ל גלמי כלי מתכות טהורין אמרי' הכא דה"מ בחסר בו מעשה אומן ולא בחסר בו מעשה הדיוט, וכ"פ הר"ש בפ"א, וכעין זה פי' הגר"א רק דהוא פי' דמייירי בנשבר וחלוק היכא דצריך תיקון של אומן להיכא שצריך תיקון דהדיוט, עוד פי' הר"ש דחסר חטיפה היינו דחסר הכיסוי, ועוד פי' שעדיין צריך לעקם פיו לצרף שימוש, וצ"ב להאי פירושא בתראה ד"א כהא אין לך גולמים גדולים מזה, וגם בכלי עץ כה"ג ייחשב לא נגמרה מלאכתו, ובתוספתא מסיים עלה וחכ"א כלי מתכות שנתרועעו אם משמשין מעין מלאכתן הראשונה טמאין וכו', וצ"ב מה ענין זה למימרא דר"ע דלא מייירי בנתרועעו רק בתחלתו, ורק להגר"א נחא, אבל גם להגר"א צ"ב מ"ש דבכל הכלים שנשברו לא שמענו חילוק זה בין הדיוט מתקנו לאומן מתקנו ומ"ש מתכת בזה, וגם להר"מ והר"ש צ"ב דהרי מבואר בחולין דקי"ח מבואר דהכשר אוכלין יסודו הוא גמור מלאכה וכ"מ להדיא בקידושין דנ"ט, והרי כל שפיכת מים אין לך מעשה הדיוט גדול מזה ואפ"ה עד שלא עשאו לא נגמ"מ ומ"ש הכא.

אמנם הנראה בס"ד, דודאי דין גמ"מ דכל הכלים גם בחסר מעשה הדיוט עדיין סו"ס אין כאן כלי, אבל הכא הרי הנידון מצד גולמים ובהי הנידון רק מצד שעדיין אין משתמשים בפועל ואין כאן חסרון בעצם הכלי כ"א בשם כלי מעשה שבו, ובה כל ששייך במעשה הדיוט להשתמש בו חשיב כמי שכבר הוא עומד מוכן לשימוש, ואפי' היכא דטעון עיקום פה כל שהוא מעשה הדיוט לאיכפ"ל בזה, והשתא רבנן דפליגי עלי' ס"ל דכל שאינו משמש בפועל לדבר שלו הוא ראוי הגם דראוי לשימוש כגון שנתרועע אינו טמא.

משנה ב'.

מקל שעשה בראשו מסמר כמין חזיינא טמא סימרו טמא רש"א עד שיעשה בו ג' סדרים, וכולן שעשאו לנוי טהורים, וכתב הרמב"ם בפ"ד הל' ח-ט דאם עשה החזיינא-שהוא כמין רמון-כדי שיהא אוהז בו טהור ואם כדי שלא תהא הארץ אוכלתו טמא, וביאר הכס"מ בשם מהר"י קורקוס דלאחז בו הא הוי מתכת המשמש את העץ אבל שלא תהא אוכלתו הוא עיקר המקיים את הכלי וה"ז דומה לטבעת של מתכת וחותמה של אלמוג דטמא, אבל הגר"א גרס בתוספתא להיפך דלאחז בו טמא וכדי שלא תהא הארץ אוכלתו טהור, וטעם הפלוגתא נראה בס"ד דלהר"מ שלא תהא הארץ אוכלתו היינו דללא זה אינו ראוי לשימוש ממילא הוי המתכת חלק מהכלי דאין כלי זה ראוי בלעדיו ולהגר"א אינו אלא משמר, ולענין לאחז בו נחלקו אם זה חשיב משמש בשעת מלאכה וכמתני' דלק' גבי תלויים.

עשה בראשו מינקת וכן בדלת טהור היתה כלי וחברה לו טמאה, מאימתי היא טהרתו בש"א משיחבל בה"א משיחבר, הנה ברישא הטעם לפי שהוא לנוי, ובסיפא פירש הרמב"ם בפ"א הלכ"ד דאם נטמאה מקודם אינה נטהרת עד שיקבע ויחבר, ואם לא נטמאה ה"ז מקב"ט במקומה עד שישנה מעשיהם, שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל מקב"ט כשהיו עד שישנה מעשיהם, והדברים צ"ב דאין יתכן שיטהר מטומאתו ואעפ"כ ימשיך לקב"ט מכאן ולהבא, והראב"ד שם מפרש לא כך אלא דאם מתחלתה עשאה לקובעה תחת הדלת אינה כלי אבל אם עשאה לשמש בעצמה ואח"כ קבעה עדיין היא טמאה עד שיחברנה במסמר, אבל ד' הר"מ הא צ"ב כנ"ל, והנראה בס"ד בזה, דמאחר דבמתכת מאי דטמא הוא המשמש שבו כדלעיל ממילא כאשר נשתנה למשמש אחר שוב יש כאן פנים חדשות, וממילא הגם דאכתי תורת כלי עליו להמשיך להיות טמא מ"מ

הטומאה דמעיקרא פקעה, ורש"י בשבת דנ"ח ב' כתב דבחרו לדלת עדיין הוא מקב"ט וגם לא נטהר מטומאתו עד שישנה, וזה לכא' דלא כחד, אמנם להנ"ל לק"מ דהתם הא מייירי בזוג של דלת וזוג זה משמש אותו שימוש עצמו בין בחיבורו לזה ובין בחיבורו לזה וממילא בגוף המשמש שבו לא חייל שום שינוי ואהכי אכתי דינא כדמעיקרא.

משנה ג'.

הקנטור של בנאי והדקור של חרש הרי אלו טמאים, ולא נתפרש מאי קמ"ל בזה, ולא זו בלבד אלא דבתוספתא תני ריב"ר מטהר בקנטור מפני שמשמש עם הקרקע, ואינו מוכן אמאי הוא משמש עם הקרקע, ואמנם בב"י ובביאור הגר"א באו"ח ס' תרצ"א הביאו מהירוש' לגבי עשרת בני המן דהוא קנטור של בנאי והיינו שמיישרים בו את הקירות, והוא משמש לתרי מילי, לראות האם הקיר עומד ישר ולהחליק פניו אם אינו ישר וכחיים הזה יש הרבה כאלו אצל הטייחים, והשתא השימוש הזה לראות האם הכותל עומד ישר זה אינו שימוש של כלי והלא הוא מיועד לשני השימושים הללו יחדיו וזה שימוש אחד שמקצתו אין לו תורת כלי ואהא איפליגו אי מייחשב כלי בכה"ג.

תו תנן יתידות אהלים ויתידות המשווחות טמאות, וצ"ב מה בין זה לאונקלי שבכתלים, ומאי נ"מ אונקלי המחזקת מלמעלה מאונקלי המחזקת מלמטה, אבל החילוק בזה נראה פשוט בס"ד לפי דהכא הא קושרין אהל אליו ושימוש הקשירה הוא שימוש בפנ"ע והגם דאין צורך בו אלא לצורך תקיעתו בקרקע זה אינו עצם השימוש אלא סיבת השימוש ולאיכפ"ל בזה, תו תנן שלשלת של משוחות טמאות העשויות לעצים טהורות, ויש בזה ב' פי' או דקושרין בו חבילי עצים או דעשוי למדידת עצים, וצ"ב דהתינח לפירושא קמא ניהא דהוא ככיסוי בעלמא, אבל לפירושא בתרא אמאי טהור, ומש"כ הרע"ב דהוא מתכת המשמשת את העץ אינו מוכן לכא' דוכי סכין שחותכין את הלחם הוי מתכת המשמש את האוכל, וכן כל כיו"ב, ומה נשתנה כלי זה מכל הכלים, אמנם להאמור יראה בס"ד דאין זה ב' פי' אלא דבר אחד הוא, והמכוון הוא שהוא משמש לפעמים למדידה ולפעמים לקשירה, ואהא קאמר דטהור דנחי דבקנטור של בנאי טימאנו היינו משום דהתם הוא שימוש אחד המורכב משניהם אבל הכא הם שני שימושים שונים וכל שימוש בפנ"ע הוא סיבה בפנ"ע לצורת הכלי הזה וממילא אין לו שם כלי כיון דבלא"ה הוא עשוי לצורה זו, תו תנן שלשלת דלי גדול ד"ט ושל קטן י"ט, והיינו משום דכל חד לפום מאי דצריך לו.

תו תנן חמור של נפחין טמא, ופי' הר"ש והרא"ש דהוא העץ שהמפוח נשען עליו וכ"כ תו' בב"ב ז' ב', וקמ"ל דלא נימא דהוא עץ בעלמא שאין לו בית קיבול אלא הוא כלי אחד עם המפוח שעליו, והגם דהוא אינו אלא החמור הנושא, ועוד פי' הר"מ והרע"ב שהוא מתכת שיושב על ראשו האחד ומכה בתנופתו בראשו השני, ולפ"ז נראה בס"ד דקמ"ל דהגם דלזה הא א"צ צורת כלי וכל חתיכת עשת עושה דבר זה אפ"ה מהני לי' יחוד להחשיבו לכלי, תו תנן מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה עשאה מלמטה למעלה טהורה, ופי' הר"מ בפ"י הל"ז דאם עשה שיניה לחור הדלת אע"פ שמשתמש בה אינה מקב"ט אבל אם כבר נטמאה הרי היא בטומאתה עד שיקבענה במסמר, הפכה טהורה בכל גוונא, וצ"ב מה בין זה למינקת דאדרבה התם טפי פקע טומאתו מאשר לקבל טומאה מכאן ולהבא, ואמנם נראה בס"ד דל"ד דהתם נשתנה שימושו והכא נשתנה צורתו ואהכי הכא מכאן ולהבא הוי חלק מהדלת אבל לגבי למפרע אין כאן שבירה לטהר, ואמנם בפיה"מ פי' וכ"פ הגר"א דהיינו מגירה שקבע בה שינים בפנ"ע אם הוא באופן המועיל לשימוש מקב"ט.

תו תנן וכל הכיסויים טהורים חוץ משל מיחם, והיינו כי משתמשים בו, ואינו מוכן לכא' מה נתחדש הכא טפי ממתני' דכיסוי טני של מתכת של רופאים, אמנם מאי דנתחדש בזה נראה בס"ד דהוא דהגם שאין משתמשים בכיסוי המיחם להניח בו דברים מ"מ כיון דשימושו הוא לשמור חום המים שבתוכו והוא הנקרא בלשונינו סמאור ממילא לזה הכיסוי הוא חלק מעצם הכלי שלולא הוא אין חומו משתמר, והדבר פשוט שמכסה של טרמוס וכ"ש מכסה של סיר לחץ וכיו"ב דהוי הכיסוי חלק מגוף הכלי ממש כי הוא עושה עמו עיקר השימוש, ול"ד לקדירה שמבשלין בה שהבישול ייעשה גם ללא כיסוי אלא שיאריך יותר זמן, אבל כאן ללא הכיסוי לא יאה כלום.

משנה ד'.

הטמאים שבעגלה, העול של מתכת – דהיינו העול שעל צואר הבהמה או המחבר שבין שני העגלות – והקטרב דהיינו העץ המחבר מב' צידי העול, ומבואר בראשונים

המשך מעמ' א'

ובזה קטני ד'טמאה, והיינו דאכתי מקבלת היא טומאה כמות שהיתה מקודם, דלא מהניא קביעתה במקל או בדלת לבטל ממנה שם 'כלי מתכות' המקבל טומאה. ובסיפא מיירי בשכבר קיבלה טומאה בעודה עשויה ליון או לתשמיש אחר, ובה קטני שאם קבעה במקל או בדלת הרי היא נטהרת בכך מטומאתה הקודמת, אף דלא מהניא קביעתה במקל או בדלת להפקיע ממנה דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, וכדקתני במציעתא. וכן הוא ברמב"ם פ"א מכלים הכ"ד, וזה לשונו – מניקית של מתכת, שהיא כמו שפופרת, שנטמאה, משיקבע אותה במקל או בדלת, ויחבר אותה עם העץ, תטהר. לא נטמאה, וקבעה במקל או בדלת, הרי זו מקבלת טומאה במקומה, שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל, מקבלין טומאה כשהיו, עד שישנה מעשיהם, עכ"ל.

ולחלץ במשנה ג' תנן, מגירה שעשאה שיניה בתוך החור, טמאה. ופירש הר"ש שם, דמיירי כגון שהיתה טמאה, וכדקתני בתוספתא (ב"מ פ"ד ה"ד) – מגירה שעשאה שיניה לחור הדלת, אף על פי שמשתמש בה, טהור. היתה טמאה, ועשה שיניה לחור הדלת, טמאה, עד שיקבענה במסמר, ע"כ. והיינו, דברישא מיירי בשהיתה כלי המקבל טומאה, ואחר כך עשה שיניה לחור הדלת, ובה קטני ד'טהורה', והיינו דעל ידי עשיית שיניה לחור הדלת בטל ממנה שם כלי המקבל טומאה, ובסיפא מיירי בשכבר קיבלה טומאה קודם שעשה שיניה לחור הדלת, ובה קטני ד'טמאה', והיינו דלא מהניא עשיית שיניה לחור הדלת לטהרה מטומאתה הקודמת. וכן הוא ברמב"ם פ"א מכלים ה"ז, וזה לשונו – מגירה שעשאה שיניה לחור הדלת, אף על פי שמשתמש בה, אינה מקבלת טומאה. ואם משנטמאת עשייה לחור הדלת, הרי זו בטומאתה, עד שיקבענה במסמר, עכ"ל.

וצ"ע מאי שנא דגבי מניקת מהני חיבורה לטהרה מטומאתה הקודמת, ולא מהני להפקיע ממנה דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, ומאידך, גבי מגירה לא מהני חיבורה לטהרה מטומאתה הקודמת, אבל מהני להפקיע ממנה דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, אשר הם לכאורה סברות הפוכות.

והנה באמת מצינו בכמה דוכתי דיותר נקל הוא להפקיע מהכלי דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, מלטהרו מטומאה שכבר חלה בו, וכמבואר בדברי רש"י בשבת דף נ"ב ע"ב לגבי טבעת הבאה מגוי אדם לנוי בהמה, דבנטמאה בעודה מיוחדת לאדם, לא מהני יחודה לבהמה לטהרה, אולם אם עדיין לא נטמאה, מהני יחודה לבהמה להעלותה מדין קבלת טומאה מכאן ולהבא. וכן הוא מבואר בדברי רש"י בקדושין דף נ"ט ע"א לגבי דינא דכל הכלים אין עולים מטומאתן אלא בשינוי מעשה, דבנטמאו אינם נטהרים עד שיעשה בהם מעשה לקלקלם, שישברם או ינקבם, אולם אם עדיין לא נטמאו, סגי בשינוי מעשה כל דהו – דהיינו שיתחיל לשוף לשבץ ולגרר – להעלותן מתורת קבלת טומאה מכאן ולהבא. וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"א מכלים ה"ז שכתב לגבי פיל שבלע כפיפה מצרית והקיא דרך בית הרעי, שאם היתה טמאה קודם בליעתה, הרי היא בטומאתה, ומשמע דאם לא היתה טמאה מקודם, מהניא בליעתה להפקיע הימנה דין קבלת טומאה מכאן ולהבא. והכי נמי אמרינן הכא לגבי מגירה, דאף דלא מהני חיבורה לטהרה מטומאתה הקודמת, מכל מקום מהני להפקיע ממנה דין קבלת טומאה מכאן ולהבא.

אמנם במתניתין הרי לכאורה מבואר להיפך, דיותר נקל הוא לטהר את הכלי מטומאה שכבר חלה בו, מלהפקיע ממנו דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, דהא מהני חיבור המניקת לטהרה מטומאתה הקודמת, ומכל מקום לא מהני להפקיע ממנה דין קבלת טומאה מכאן ולהבא.

וכמו כן מצינו ברמב"ם פ"א מכלים ה"ז שכתב לגבי כלי עור שיש לו לולאות

ושנצות, כגון סנדל עמקי וכים של שנצות, דאף על פי שכשהן מותרין אין עליהן צורת כלי, הרי אלו מקבלין טומאה כשהן מותרין, הואיל וההדיוט יכול במהרה להכניס השנצות בלולאות, ויחזור כלי קיבול כשהיה, אבל אם נטמאו, והסיר השנצות מהן, ונפסדה צורתן, הרי הן טהורין, אף על פי שאפשר להחזירן שלא באומן, ע"ש. ואשר לכאורה מבואר מזה, דיותר נקל הוא לטהר את הכלי מטומאה שכבר חלה בו, מלהפקיע ממנו דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, שהרי הסרת הלולאות מהניא לטהר את הסנדל מטומאתו הקודמת, ומכל מקום לא מהניא להפקיע ממנו דין קבלת טומאה מכאן ולהבא.

והנראה לומר בזה, דהנה יש לבאר דינא דמתניתין דמניקת שקבעה במקל נטהרת מטומאתה הקודמת בתרי אנפי, א' דבזה שקבעה במקל בטל הימנה את יעודה הקודם לתשמיש היין, והוי זה כעין 'שבירה', כיון דהכלי מעשה' הקודם בטל, ועל כן הרי היא מיטהרת בכך מטומאתה הקודמת (ומכל מקום איכא בה דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, כיון דהויא לה 'כלי מעשה' מצד שימושה החדש עם המקל, ואף דעכשיו משמשת היא את העץ, מכל מקום לא פקע ממנה דין קבלת הטומאה בכך, כיון דלא בטל הימנה שם ה'כלי' הקודם לגמרי). ב' דכיון דמעיקרא היתה משמשת ליין, ועכשיו משמשת היא את המקל, הרי היא נטהרת בכך מטומאתה הקודמת, כיון ד'פנים חדשות באו לכאן', וכדתנן לקמן פכ"ו מ"ד בדיון סנדל שנפסקו שני אוזניו ותיקנו, דטהור מן המדרס, משום ד'פנים חדשות באו לכאן' (ולפי ביאור זה באמת צ"ע אמאי מקבלת היא טומאה מכאן ולהבא, דהא כיון ד'פנים חדשות באו לכאן', הרי אי אפשר שתקבל טומאה מצד שם הכלי שהיה בה מקודם, שהרי בטל הימנה שם כלי זה, וגם אינה יכולה לקבל טומאה מצד שם הכלי החדש, דהא הויא לה מתכת המשמשת את העץ שאינה מקבלת טומאה).

וכמו כן יש לבאר דינא דהרמב"ם פ"א מכלים ה"ז דסנדל העמקי נטהר בהסרת לולאותיו בהנך תרי אנפי, א' דכיון דעל ידי הסרת הלולאות בטל שימושיו של הסנדל, הוי זה כעין 'שבירה' לגבי הסנדל הקודם, ועל כן אף על פי שאפשר להחזירן שלא באומן, ויהיה בו שוב שימוש של סנדל, ומהאי טעמא הרי הוא מקבל טומאה מכאן ולהבא, מכל מקום אהניא ליה שבירתו לטהרו מטומאתו הקודמת. ב' דכיון דעל ידי הסרת הלולאות בטל צורת הסנדל, הוי ליה כסנדל שנפסקו אוזניו ותיקנו, דטהור מטומאתו הקודמת, משום ד'פנים חדשות באו לכאן'.

אמנם לענין מגירה שעשאה שיניה לחור הדלת, הרי מבואר בלשון התוספתא והרמב"ם דגם אחר עשיית שיניה לחור הדלת אכתי ראוייה היא להשתמש בה, וכדקתני ד'אף על פי שמשתמש בה' אינה מקבלת טומאה, ואם כן הרי לא שייך לטהרה בכך מטומאתה הקודמת, דהא אין כאן לא 'שבירה', ולא 'פנים חדשות'. **וכמו כן** בטבעת הבאה מגוי אדם לנוי בהמה, ובפיל שבלע כפיפה מצרית, הרי לא בטל תשמישן בכך, ואם כן לא שייך לטהרן מלתא ד'שבירה', וגם לא שייך בזה דינא ד'פנים חדשות באו לכאן', כיון דלא נשתנה עצם הכלי מכמות שהיה.

ולפי זה יש לומר, דבאמת בכל מקום יותר נקל הוא להפקיע מהכלי דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, מלטהרו מטומאה שכבר חלה בו, ורק דבמניקת ובסנדל העמקי לא שייך שיפקע מהן דין קבלת טומאה מכאן ולהבא, כיון דאכתי כלים גמורים הם, ואיכא בהו כל תורת כלי לענין קבלת טומאה, וטהרתן אינה אלא מחמת ביטול תשמישם הקודם, וכמו שנתבאר, וזה בודאי לא מהני להפקיע מהם דין קבלת טומאה מכאן ולהבא (דברים אלו מבוססים על יסודות אאמו"ר הגאון זצ"ל בכמה מקומות).

גמור בפנ"ע ומאי קמ"ל, אמנם להנ"ל נראה בס"ד דקמ"ל דהם חלק מכלל העגלה וכשנטמא העגלה נטמאו הם וכן בהיפך, העגבל זה טמא מצד משמיע קול, והצינורא היינו שתוחבים במשא שלא יפול וג"ז החידוש כנ"ל דהוא חלק מהעגלה, והמסמר המחבר את כולן דהיינו כל מסמר שנעשה לחבר פרקי העגלה זע"י, ואהא מבואר בתוספתא דרשב"ג מטהר בזה, וטעמא דמילתא נראה בס"ד דמיירי באינו מחובר וכו"כ בתפא", ובהו הוא דנחלקו דלחכמים החיבור הוא תשמיש בפנ"ע, ולרשב"ג מאחר דלמסמר אין צורת כלי ממילא כל מאי דנחשב משמש הוא רק מחמת היותו חלק מהעגלה בכללותה או מהגלגל אבל בפנ"ע אינו כלום, ולרבנן כל דלמעשה הוא עומד לשמש וכשהוא משמש הוי כלי בפנ"ע וזהו צורתו מאי דהוא מחבר ממילא חשיב כלי גם כשאינו מחובר.

דהוא עשוי מעץ וקמ"ל דנחשב משמש את המתכת, והיינו דקמ"ל דהוא משמש את העול ולא נימא שהוא משמש בפנ"ע, אבל בא"ר כתב דקטרב זה עשוי ממתכת, ולפ"ז נראה בס"ד דהחידוש הוא לומר דהוי כלי בפנ"ע והנ"מ דגם כשהוא תלוש יקב"ט ולא נימא דהוא חלק מכלל כלי העגלה, או דהחידוש הוא דלא נימא דהוא עשוי להחזיק שני הצדדים שלא ישמטו יחשב ככיסוי בעלמא וכעשוי לקשירת עצים קמ"ל דאינו כן משום שזהו צורת העול והוא חלק ממנו, והנפיים המקבילים את הרצועות ובהו קמ"ל לאפוקי סיפא דעשוי לנוי כשי"ת שם בס"ד, והברזל שתחת צוארי בהמה וקמ"ל דאינו ככיסוי, הסומך והמחגר דהיינו שמחזיק העגלה מלפניה ומלאחריה, והחידוש בהנהו שלשה נראה בס"ד דהוא דאם היינו דנים אותם בפנ"ע הרי אין להם שם בפנ"ע כלל, ורק דכל אלו הם חלק מהעגלה, והתמחויות, והנה זה הרי בית קיבול

המשך מעמ' א'

מעין מלאכתו, עדיין הוא כלי וחשוב ככלי שלם, עכ"ל.

והנה בשאר הכלים מצינו שיעור בשברים המטהרים, עיין לעיל רפ"ג גבי כ"ח דהמיוחד לאוכלין שיעורו במוציא זיתים, והמיוחד למשקין ככוס משקה, וכן פסק הרמב"ם ברפ"ט מכלים. ולגבי כלי עץ מבואר לקמן רפ"ז דכל כלי בע"ב שיעורו במוציא רימון, וכ"ה ברמב"ם (פ"ו ה"ב) : כמה שיעור השבר שישבר בכלי עץ או כלי עצם (ג"ב, דכלי עצם דינו ככלי עץ, וכש"כ בפ"א ה"י), כל כלי בעלי בתים שיעורו ברימונים, ומשמע דגם בכלי העשוי למשקין השיעור כן, עיי' במשנ"א רפ"ז ובחזו"א (סי"ח סק"א וב'). ולגבי כלי עור, תנן לקמן (שם מ"ב) החמת שיעורה בפקעיות של שתי, וכ"ה ברמב"ם (פ"ד מכלים ה"ו), אמנם בכלי מתכות לא הוזכר שיעור אלא תליא בעושיין מעין מלאכתן. ועיין חזו"א (סי"ח סק"א) שביאר היטב הדברים דכלי מתכות שאני מכל הכלים דכיון דתשמישו חשוב, אין נטמא אלא כשהוא ראוי למלאכתו, (ועיי"ש מש"כ עוד טעם דכלי מתכות אין דרך לנתק תשמישו לתשמיש אחר אלא לתקנו דתקנתו קלה). [א"ה. אלא דצ"ע בדעת רבי אליעזר, דהכא גבי כלי מתכות נתן בהם שיעור קבוע דכולן בפרוטות, ואילו גבי כלי בע"ב קאמר לקמן רפ"ז דשיעור הנקב הוא במה שהן, והיינו מעין מלאכתן, ונמצא דסברות הפוכות הן לרבנן ולר"א].

ועפ"י יש לבאר הא דהוזכר כאן במשנה בסיפא הדין דמחוסר לטישה טהור, והיינו דינא דגלמי כלי מתכות, וצ"ב הא המשנה עוסקת הכא בדיני שברים, ומאי שיאטיה דדין טהרת גולמים לכאן, ובשלמא למאי דפירש בא"ר דאירי בשברים דאם מחוסרין חטיפה גרידא טמאים ובמחוסרין לטישה טהורין, א"ש דמיירי בשיעור שבר המטהר וכשאר דיני דמתני, אמנם הראשונים פירשו דמחוסר חטיפה כו' איירי בתחילת עשייתו, וא"כ תמוה מה זה שייך לדינא דמתני' דשברים, אך להנ"ל י"ל דכולן משורש אחד הם, ויסוד הנידון במתני' הוא דשאני כלי מתכות מכל הכלים, דכלי מתכות דחשובין, טומאתן היא רק כשהן שלימים ולא כשהן גלמי כלים, ומד"ט נמי אין מטמאין אלא כשהן עושין כעין מלאכתן, דכיון שהן חשובין אין טמאים אלא כשהם עומדין בחשיבותן. [אמנם יש לעיין בזה לפמ"ש"נ בס"פ י"ב דלדברי ר"נ בחולין כ"ה ע"ב כלי עצם ככלי מתכות, ולכן גולמין דכ"ע טהורים, ופשוטיהן טמאים, דלכל מילי הוי ככלי מתכות, וא"כ יהא הדין דבכלי עצם השיעור נקב ל"ה כמו"ר אלא לפי מה שהוא וצל"ע].

וברמב"ם לא הובא דברי ר"ע דמחוסר חטיפה טמא מחוסר לטישה טהור, ועיין מל"מ (פ"ח מכלים ה"א) שהביא הך דינא, ולא ביאר מ"ט השמיטו הרמב"ם, ואפשר כוונתו דנכלל דין זה בדברי הרמב"ם, אך בתוספתא (הובא בר"ש) משמע דר"ע ורבנן דרישא פליגי. ואפשר דהביאור הוא דלרבנן גם מחוסר חטיפה טהור, דכיון דחסר בשלימות הכלי, חשיב כגלמים, וכמו דבנשבר אם חסר בשלימות הכלי נטהר, ה"נ בתחילתו חשיב כגלמים, ורבנן חולקים וס"ל דבכלי מתכות אם אינו בשלימותו נטהר הכלי, וה"נ בתחילתו לרבנן אם מחוסר תיקון כ"ד טהור, ולכן לא הביא הרמב"ם דינא דכלי דס"ל דרבנן חולקים על ר"ע, וכש"נ.

ב. והנה בשבת (ט"ז ע"ב) בהא דמבואר שם הגזירה ישנה שגזרו בכלי מתכות, שמא לא יקבנו בכדי טהרתו, כתב רש"י כדי טהרתו כמוציא רימון, וצ"ע הא השיעור נקב בכלי מתכות הוי לפי מה שהוא ואמאי נקט רש"י כמוציא רימון. וראיתי בס' סדרי טהרות (לעיל פ"א דף קט"ו ע"ב מדה"ס) דהביא דבס' חזון נחום ובס' מחנה לוי חידושי שבת עמוד בזה, [ויעוי' שם בפירוש ר"ח שכתב שמא לא יקבנו בכדי טהרתו, כדתנן כלים פרק י"ד כלי מתכות כמה שיעורם, הדלי כדי למלאות בו], וכן עמד בזה החזו"א (סימן י"ח סק"א), ועמד שם גם בדברי הרא"ש פרק מרובה שכ' לגבי ים שעשה שלמה שהי' ממתכת דשיעורו כמוציא רימון, וכ"כ התוס' בפסחים (דף ק"ט ע"ב), ועיי"ש בהגהות המהרש"ם שצ"י להרבה אחרונים שעמדו בזה.

והנה בחולין (דף קל"ח ע"א) הובא ברייתא דחמת שיעורה כמוציא רימונים, וראב"י ס"ל דהשיעור כפקעיות של שתי, (וכסתמא דמתני' לקמן פ"ז מ"ב, והובא הך תוספתא בר"ש שם), ופרש"י בטעמא דת"ק דלא פקע שם כלי מינה עד שתניקב כמוציא רימון כשיעור כל כלי בע"ב ששיעורו ברימונים, ומבואר ברש"י דהך מ"ד ס"ל דשיעור אחד יש בכל נקב של כלי והוא כמוציא רימונים, ויעוי' בפירוש ר"ח בשבת (דף צ"ה ע"ב) ונד' לקמן שם בדף צ"ז ע"א, שכ' דכלי עץ וכלי עור הוי כמוציא רימון, ולכאוי' כוונתו להך ת"ק דבכלי עור נמי שיעורו כמוציא רימונים.

ועיי' בתוספתא (הובא בר"ש לעיל פ"ח מ"ה ובפ"ט מ"ח), החמת והכפישה שנפחתו בכמוצ"ר אע"פ שבטלו מתורת כלי מצילין באהל השריף, (ועיי"ש בר"ש פ"ט בביאור הדין), הרי נקטה התוספתא דהשיעור הוא כמוציא רימון, והיינו כהך

תנא דבכל הכלים השיעור כמוציא רימון, [ורק צ"ע דהרמב"ם פ"ד מכלים ה"ב הביא הך תוספתא ונקט דהשיעור בכמוציא רימון, וצ"ע דהא פסק בפ"ו ה"ו דהשיעור כפקעיות של שתי, ועיין חזו"א סימן כ"ג סק"ח].

ולפ"ז י"ל דס"ל לרש"י דלהך מ"ד הוי דין בכל הכלים דשיעורו כמוציא רימון, וגם בכלי מתכות, ולהך מ"ד נקט רש"י בדף ט"ז ע"ב דהשיעור הוא כמוצ"ר. אמנם יש לדון בזה, דלפמ"ש"נ הרי הוי סברא בכלי מתכות דוקא, דכיון דחשיבי על כן כל טומאתן היא רק כשעושיין מעין מלאכתן, וא"כ בזה לכו"ע השיעור מעין מלאכתן.

ולכן נראה לבאר דברי רש"י באו"א, ע"פ דברי רש"י (שבת דף פ"ד ע"א) שכתב לבאר הא דתנן (לקמן רפכ"ד) שלש עגלות הן וכו' של אבנים טהורה מכלום, ופרש"י של אבנים העשויה להוליך בה אבנים טהור מכלום ואינה מקבלת שום טומאה, לפי שפרוצה מתחתיה נקבים גדולים ולא כלי הוא דכל הכלים שיעורו כרימונים, ומבואר בדבריו דגם בעשוי לאבנים היכא דניקב כמוצ"ר שוב אינו מק"ט, והרמב"ם (פ"ד מכלים ה"ג) חולק ע"ז וכתב דכלים שעשאן מתחילה נקובין כמוצ"ר וכו' מק"ט, והראב"ד שם נחלק עליו, [ודברי הרמב"ם צ"ע מהך דינא דשל אבנים, וכמו שהעירו בזה המשנה אחרונה (פכ"ד מ"ב), והמקד"ד (סי' נ"ד), ועיי"ש בתפא"י שכ' ליישב דאירי ברובו נקוב, ובס' קה"י טהרות (סי' ה') כתב דהרמב"ם יפרש דהכוונה עגלה של אבנים דעשויה מאבנים ולכן אין מק"ט דכלי אבנים אינה מק"ט, ותמוה טובא דבשבת פ"ד מבואר על הך מתני' דשל אבנים טהורה מכלום: א"ר יוחנן אם יש בה ב"ק רימונים טמאה, הרי להדיא דכל הא דטהור הוא משום דיש נקב יותר מכרימון].

ועמש"כ להלן (פ"ז מ"א), ובמקד"ד שם שהוכיח מלקמן פכ"ה (מ"ו) דכלי מתכות שניקב כמוצ"ר חשיב כאין לו תוך לענין גזירת טומאת אחורי כלים שנטמאו במשקין, ונטמא גבו נטמא תוכו.

ומתבאר בדברי רש"י דהיכא דאין ראוי לקבל רימונים לא מהני אפי' עשאו מתחילה לכך, וכ"ש דלא יועיל אחר שניקב הכלי לייחדו לשימוש אחר, ולפ"ז י"ל דלכן נקט רש"י שיעורא דכמוצ"ר דהוי שיעור הגדול לטהר בנקב, דיותר מזה ל"ש דיטמא הכלי, וכן הרא"ש בב"ק לגבי ים שעשה שלמה נקט השיעור הגדול ביותר שבדאי נטהר הכלי. שוב הראוני שכבר כ"כ במלאכת שלמה לקמן רפ"ז, ולפ"ז כתב דצ"ל דאין קיתונות יותר מכמוציא רימון, [דתנן הכא הלפס כדי לקבל קיתונות], דכמוצ"ר בכל גווי נטהר, וכש"נ. והראוני עוד בס' חזון נחום פ"ז שכ"כ, ותירץ עוד דס"ל לרש"י דכל השיעורים דמשנתנו דאין מקבלים טומאה מכאן ולהבא, אבל ליטהר מטומאתן הוא דוקא כמוצ"ר.

ב'

מקל שעשה בראשו מסמר כמין חזינא טמא, סימורו טמא.

עיי' בפ"ה הר"ש (מכת"י) שכתב דהא דאין המקל טמא הוא משום דחזי למדרס דעומד לישען עליו (וכוונתו דממילא נטמא בשאר טומאות, דכל המטמא מדרס מטמא ט"מ) דאיתא בשבת דף ס"ו מקל של זקנים טהור מכלום, ומבואר שם משום דלתרועי סוגיא עבידא (ופרש"י דעביד לתקן פסיעותיו ולא לסמיכת כל גופו).

והנה הכלל המבואר במשנתנו דאם המתכת עשוי לצורך העץ, כגון לניי, טהור דהוי כמתכת המשמש את העץ, אבל אם העץ משמש את המתכת, כגון בעשהו להכות בו, חשיב עץ המשמש את המתכת וטמא. ועיין במשנ"א שכתב דהא דעשה כמין חזינא טמא היינו דעשה מסמר כמין חזינא, והוי נמי כדי להכות בו, והא דתני סימורו הוי זו ואצ"ל זו, וברמב"ם (פ"ד מכלים ה"ט) לא הוזכר להדיא הא דכמין חזינא טמא, וכתב הכ"מ דהרמב"ם כלל דין עשה בראשו כמין חזינא בכלל סימורו, והוא כדברי המשנ"א משום דכל הטומאה דכמין חזינא הוא נמי משום דעשוי להכות בו. ובחזו"א (סימן י"ח סק"ט) כתב לתמוה ע"ד הכ"מ דאם התנא חילקן לשנים מה יתחכם רבינו על לשון המשנה ואין זה מדרך הרמב"ם להשמיט דין המשנה, [ויש להוסיף בזה דברי החזו"א סימן כ' סק"ט דאנו אין לנו ללמוד משמות הכלים שום דין, והעתקת הפוסקים שמות האלה וכיוצא בענינים אלו, הוא לתועלת הגעת ידיעה הברורה במשנה ובגמ' שהיא תכלית ידיעת התורה עיי"ש בכ"ד, והחזו"א כ"כ בכ"ד ונתבאר לקמן פט"ו], וכתב דצ"ל דהרמב"ם גרס במתני' כמין חזינא טהור, והכוונה דעשה כמין רימון להיות אוהו בו, דאיתא בתוספתא דטהור ופסקה הרמב"ם שם בה"ח, והוי דינא דכמין חזינא. אמנם בנוסחת המשנה של הרמב"ם (הודפס בתרגום החדש של הרמב"ם) איתא נמי כמין חזינא טמא, ולכאוי' היה נראה דהרמב"ם פירש באו"א רישא דכמין חזינא, דהנה בהל' ח' שם כתב הרמב"ם: מקל שעשה בראשו מסמר כמין רמון כדי שיהא

שיב דבר

הערה ממרן הגר"ד לנדו שליט"א

(1) וא"כ איך יהי זה שבירה לטומאה הקודמת אתמאה

ראוי לשימוש הראשון, ואכתי צ"ע.

ויש להקשות עוד (להבנת הראב"ד ברמב"ם דנטהר מטומאתו, אך מק"ט מכאן ולהבא) איך אמר דנטהר מטומאתו, הא מאחר שעתה עשאו כלי א"כ שיטמא מדין טומאה ישנה, אלא דדעת התפארת ישראל (לעיל פי"ג י"ב אות כ"ג) דכל טומאה ישנה הוי רק ככה"ג דעשה מעשה תיקון, אבל בלא"ה גם אם הוא ראוי לקב"ט ליכא טומאה ישנה, ולפ"ד ניהא הכא, אבל החו"א (סימן י"ז סק"ג) כתב דלא נראים דברי התפא"י, ולדבריו צ"ע אמאי ליכא הכא גזירת טומאה ישנה, [אלא דהחו"א הכא הסיק דכוונת הרמב"ם בדברי הראב"ד, ולפ"ז קושיא מעיקרא ליתא].

והנה הראב"ד בסו"ד השיג ע"ד הרמב"ם וכתב: גם דבריו מעורבבים ומבולבלים וסותרים זא"ז, וביאר במים טהורים דכוונתו להקשות דהרמב"ם סתר דבריו ממש"כ בפרק י' הי"ז לענין מגירה, והוא דינא דלהלן משנה ג', עיי"ש מש"כ בזה.

משנה ג'

מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה, עשאה מלמטן למעל, טהורה.

והטעם דע"י שהפכה וקבעה בדלת הוי כמו קבעה במסמר (עיי"ן תפא"י י"ב אות ל"ט). וברמב"ם (פי" מכלים הי"ז) כתב: מגירה שעשה שיניה לחור הדלת, אע"פ שמשתמש בה אינה מקבלת טומאה, ואם משנטמאת עשאה לחור הדלת ה"ז בטומאתה עד שיקבענה במסמר, עכ"ל, ומבואר דכל דינא דמתני' הוי דוקא לאחר שנטמאת, דכה"ג ל"ה שבירה, אבל קודם שנטמאת גם בקבעו בדלת גרידא אין מק"ט, וצ"ע סתירת דברי הרמב"ם, דמ"ש מההיא דלעיל מ"ב גבי מניקת שקבעה בדלת שכתב איפכא, דאם נטמאת פקעה טומאתה, וקודם שנטמאת עדיין קאי בתורת קב"ט, וזהו מה שתמה הראב"ד דדבריו סותרים זא"ז.

ונראה ליישב, ויסוד הדברים מבואר בספר סדרי טהרות, דבמגירה כיון דעדיין אפשר להשתמש שימוש דמגירה כשקבעה בדלת (בגזון דלא הפכה), א"כ הוי קביעות גמורה, דממשמששת עדיין למלאכתה לא יסירנה משם, ולכן חשיב קבוע לדלת ופקע מינה תורת קב"ט, ומשאו"כ היכא דנטמאת כבר לא פקעה טומאתה, דכיון דעדיין ראויה לשימוש דידה לא חשיב שבירה, אבל במניקת כיון דכשהיא קבועה בדלת אין יכול להשתמש בה בשימוש הקודם, א"כ חשיב שבירה בהא גופה דבטל השימוש הקודם, (דס"ל לרמב"ם דהא נמי חשיב כשבירה, וכש"נ לעיל במשנה ב'), אבל תורת קב"ט לא פקע, כיון דעומד להחזירו (1) לשימוש הקודם, ול"ד למגירה דעדיין קאי בשימוש הקודם ולכן תישאר בקביעותו וממילא חשיב עשוי לדלת וטהור, ומבואר היטב בס"ד דברי הרמב"ם.

משנה ד'

הטמאים שבעגלה וכו'.

להלן מ"ה תנן הטהורים שבעגלה וכו', ובתיו"ט הביא שם בשם מהר"ם דאיירי בעגלה של עץ, ולכא"ו כוונתו דבעגלה של מתכת דהיא עצמה טמאה, ממילא אף כל המחובר לה טמא, והיכי תנן מילי דהם טהורים בעגלה, ולכך פירש דאיירי בעגלה של עץ דהיא טהורה, והיינו דאין לה ב"ק, (דכ"ה סתם עגלה של חרישה, וכש"כ בא"ר דמתני' בעגלה דחרישה איירי) והוא פשוטי כ"ע לכן העגלה טהורה, אך אפ"ה החלקים האלו של ברזל השנויים במשנתנו טמאים, דחשיבי כלים בפנ"ע, (אלא דצ"ע אמאי ל"ה מתכת המשמש את העץ, דתנן לעיל פי"ג מ"ו דטהורה). ובמשנה אחרונה פירש דאיירי בעגלה המק"ט, אבל דינא דמתני' הוא כשהחלקים אינם מחוברים לה, ובוה תנן דכל הני חלקים חשיבי כלים בפנ"ע ומקבלי טומאה, ועיי"ע חו"א סימן י"ט סק"ח.

הקטרה.

עיי"ן מה שפי"ה הר"ש והרמב"ם, והוב"ד ברע"ב, ועיי"ן בא"ר ובחידושי הגר"א מש"כ ע"ד הרמב"ם, ועיי"ן בתיו"ט דהכא איירי כשהוא של מתכת, דשל עץ ודאי טהור, וכ"ה ברמב"ם (פי" מכלים כ"ה) מדכתב דאלו כלי מתכות המתמטאות בעגלה וכו', הרי להדיא דאיירי בכלי מתכות דוקא, ומה דנקט מתני' גבי עול "של מתכת", הא כולוהו נמי של מתכת, עיי"ן במשנ"א שכתב דהיינו משום דבעי למיתנא לקמן מ"ה דעול המצופה טהור וזה הוי רגילות בעול.

והנפיים המקבלות את הרצועות.

עיי"ן ברע"ב שכתב דאם נעשו לנוי טהורים, דהוי מתכת המשמש את העץ, ותמה

המשך בצע"ז

אוחז בו אינו מק"ט, עשהו כדי שלא תהיה הארץ אוכלת את העץ מקבל טומאה, עכ"ל, ומבואר דקאי נמי על עשה כמין רימון דעושה כן כדי שלא תהא הארץ אוכלת וכה"ג טמא, ואפשר דפירש כן הרמב"ם דינא דמתני' דכמין חזינא טמא היינו כדי שלא תהא הארץ אוכלת את העץ.

ועיי"ן בר"ש וברא"ש דפי"ה בהא דסימור טמא, דהיינו כדי להכות בו או כדי שלא תהא הארץ אוכלת, וכן הביא הר"ש מדברי התוספתא דכה"ג טמא, אמנם הגר"א מחק וגרס דכה"ג טהור, וטעמו משום דהא חשיב מתכת המשמשת את העץ, אבל הר"ש והרא"ש ס"ל דטמא, וכן הביא הרמב"ם הך דינא בהל' ח', [ולפמש"נ הרי כך ביאר הרמב"ם דינא דכמין חזינא טמא], וטעמו דמילתא יעו"י בכ"מ בשם הר"י קורקוס שפי"ה דכה"ג חשיב דהמתכת הוא עיקר הכלי דהוא מקיימו שלא יאכל בארץ, והוי כמו טבעת של מתכת וחזותם של אלמוג דאזלינן בתר המעמיד, וה"נ חשיב המתכת מעמיד, ול"ד לנוי דאינו מעמיד העץ ועל כן לא חשיב עיקר הכלי.

והנה בהא דתנן בסיפא עשה בראשו מניקת וכן בדלת טהורה, כתב הר"ש (והרע"ב) דעשה תחת הדלת כדי שלא תאכלנה הדלת, וצ"ע הא הר"ש ס"ל דכה"ג חשיב עין המשמש את המתכת וטמא, דהמתכת עיקר, ועיי"ן בפ"ה הר"ש (כת"י) מש"כ בזה, ובחו"א (סימן י"ח סק"י) פי' דכוונת הר"ש דוקא על דלת והטהרה היא משום דעשוי לשמש עם הקרקע, וזה הוי גם ככה"ג דהמתכת עיקר, וקאי דוקא על דלת ולא על מקל.

היתה כלי וחברה לו טמאה, מאימתי היא טהרתו בש"א משיחבל, בה"א משיחבר. בתיו"ט הביא ממהר"ם דכוונת ב"ה משיחבל ויחבר, דאל"כ הרי אתיא רישא דקתני ויחברה טמאה, כב"ש. וכתב דלפ"ז הוי מקולי ב"ש ומוחומרי ב"ה, ועיי"ש מש"כ בהא דלא תני לה בעדיות בהדי קולי ב"ש וחומרי ב"ה.

והראב"ד בהשגות (פי"א מכלים הכ"ד) פירש דכוונת ב"ה משיחבר היינו במסמר דבזה חשיב כשינוי מעשה, וכן מבואר בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש, וברע"ב. אך ביד שם פירש הרמב"ם וז"ל: מניקת של מתכת שהיא כמו שפופרת, שנטמאה, משיקבע אותה במקל או בדלת ויחבר אותה עם העץ טהור, לא נטמאת וקבעה במקל או בדלת, ה"ז מקבלת טומאה במקומה, שכל כלי מתכות שקבעם בקורה או בכותל מקבלין טומאה כשהיו עד שישנה מעשיהם, עכ"ל, ונקט הראב"ד בכוונת הרמב"ם דהחילוק הוא בין היכא דקיבל טומאה דבזה פקעה הטומאה כשעשאו מניקת לבין מכאן ולהבא דמקבל טומאה, וכן ביאר הכ"מ בדברי הרמב"ם, והראב"ד השיג ע"ד הרמב"ם דאין זה החילוק אלא דבסיפא איירי בקבעו במסמר. ובאמת צ"ע טעם דברי הרמב"ם, דכיון דנטהר משום דנעשה משמש עם הקרקע, א"כ איך יקבל טומאה מכאן ולהבא, וכשם שטהר מטומאתו הראשונה כך לא יקב"ט.

והנה מצינו שיטת רש"י בחולין (דף קכ"ג ע"א) דבגד שקרעו גם בנשאר בו גע"ג שהוא שיעור קב"ט, נטהר, דשבירה מטהרת גם בנשאר בו שיעור קב"ט, והוכיח כן מכ"ח דשבירתו מטהרתו אע"ג דשבירו מק"ט, ובתוס' (שם דף ע"ג ע"א) חלקו וכתבו דשבירה מטהרת רק היכא דאין השברים ראויים לקב"ט. ומבואר בדברי רש"י דהשבירה מטהרת גם היכא דהשברים מקבלים טומאה. ובדעת הרמב"ם, עיי"ן באבן האזל (פ"ח ממעה"ק הי"ט ב"ה והנה הרמב"ם), ובמשנת ר' אהרן (טהרות סימן ל' אות ו') שדייקו דס"ל כשיטת רש"י דגם היכא דהשברים ראויים לקבל טומאה נטהר הבגד או הכלי ע"י הקריעה והשבירה, [עיי"ש שהוכיחו כן מדברי הרמב"ם פכ"ג מכלים הי"א]. וכן מוכח עוד מדברי הרמב"ם (פי"ח מכלים הי"י) דס"ל דשבר כ"ח מקבל טומאה גם בלא יחוד (וכמו שדייק הפנ"ג סימן קנ"ט במש"ז ד"ה ועיי"ן בדרישה, עיי"ש במקו"צ), הרי מוכח דגם אם השברים מק"ט מכאן ולהבא אפ"ה נטהר הדבר בשבירה מטומאתו הראשונה, וכדעת רש"י.

אלא דהכא במתני' עדיין אינו מיושב בהכי, דמאחר שכל טהרתה של המניקת היא משום דנעשה משמש עם הקרקע או עם העץ, א"כ הוא הדיו והוא הטעם גם שלא יקבל טומאה מכאן ולהבא, [ובחו"א (סי"ח סק"א) ביאר דכוונת הרמב"ם נמי כהראב"ד, דהחילוק הוא אם קבעו עם מסמר או לא, דבריש דבריו הוסיף ויחבר אותה עם העץ והיינו חיבור עם מסמר, ונקט לרבותא דכה"ג גם נטהר מטומאתו, והיכא דלא קבעו במסמר מק"ט מכאן ולהבא. אבל הראב"ד והכ"מ לא פירשו כן בדברי הרמב"ם, אלא נקטו בשיטתו דחלוק ענין קבלת טומאה מכאן ולהבא דשפיר מקבל, מטהרתו מטומאתו שהיתה עליו דלזה סגי בקביעות גרידא, וצ"ע טעמו דמילתא].

ואפשר דסברת הרמב"ם היא דכיון דע"י שקבען בדלת עומד לשימוש אחר, והוא שימוש דלית ליה חשיבות כלי, חשיב היא גופה כשבירה לגבי קב"ט, אבל אפ"ה עדיין מק"ט, דעדיין הוא ראוי לשימוש הראשון, ולא היה מעשה שעשאו בלתי

משנה א'

דין שבירה בכלי מתכת שיש להם בית קיבול

כלי מתכות שנשבר, אם נפסל ממלאכתו הראשונה טהור¹ ואם לאו טמא, והשיעור בכל כלי הוא לפי שימוש.

דלי, כדי למלאות ב².

קומקום, כדי לחמם ב³.

מיחם⁴, כדי לקבל סלעים⁵.

הלפס⁶ (י"ג הלפס), כדי לקבל קיתונות⁸.

קיתונות, כדי לקבל פרוטות⁹.

מדות היין¹⁰, ביין

מדות השמן, בשמן.

ר' אליעזר חולק וסובר שבכל הכלים השיעור הוא בכדי לקבל פרוטות.

רבי עקיבא אומר כלי חדש¹¹ שמחוסר חטיפה¹² (כיסוי¹³) טמא¹⁴, אבל

*שרטוטי כלים<

1 לתוספת ביאור יש להקדים מש"כ החזו"א (סי"ח סק"א).

בכל הכלים שנשברו או שניקבו השיעור ליטהר קבוע לפי גודל הנקב, [בכלי חרס לאוכלין במוציא זית, וביחדו לדברים גדולים במוציא רימון, ובעשוי למשקין במשקין, חוץ מחבית ששיעורה באגוזים, ובכלי עץ שיעורו ברימונים].

ובכלי מתכות מבואר בפרקין שאינו תלוי בשיעור אלא כל שנפסל ממלאכתו הראשונה טהור, ויש בזה שני טעמים א' משום שכלי מתכות תיקונו קל ואין דרך לנתק תשמישו לתשמיש אחר, ב' ועוד שתשמישו חשוב וע"כ כל שאינו ראוי למלאכתו הראשונה טהור. עכתי"ד.

2 ואם נשבר לו האון ואינו ראוי לדלות בו מים מן הבאר אע"פ שמחזיק מים רבים טהור (תפא"י)

3 אם כששופתים אותו על האש מתרחב ואינו מקבל מים טהור (תפא"י).

4 שמחממין בו מים והוא גדול מקומקום (רע"ב).

5 הם סלעים שבכל התלמוד שכל סלע ד' דינרין (ר"ש כת"י וכע"ז ברע"ב).

וה"ל שדרכו להשתמש בסלעים גם בהיותו שלם, א"נ שהדרך לייחדן לכך (חזו"א סי"ח סק"א).

6 ופירש גאון וכן בערוך לבס קומקום גדול ורחב ביותר והוא צר משוליו ומחמין בו חמין ומכניסין בו הכלים כגון קיתונות והדומה להן להדיחן במים חמין (ר"ש).

7 ר"ש ורע"ב, וכפה"ג נגס אי גרסי הלפס אינו אותו אילפס שבכל הש"ס העשוי לטיגון אלא הוא כלי בצורה מיוחדת להדחת כלים.

8 ויש לעיין מה מועיל מה שיכול ללקבל קיתונות אחר שאינו מקבל מים ואינו ראוי להדיח בו הקיתונות? (ע"פ חזו"א סי"ח סק"ח).

9 וז"ל שדרכו להשתמש בפרוטות גם בהיותו שלם, א"נ שהדרך לייחדן לכך (חזו"א סי"ח סק"א).

10 ר"ל שבכלי העשוי למידה משערים אם יכול למדוד בו טמא אע"פ שאינו יכול להחזיק המשקים זמן רב (תפא"י).

וכן משמע ברמב"ם (פי"א מכלים ה"ב) שכ' מדות היין כדי למדוד בהן היין. ועי' משנ"א.

11 ר"ש ר"מ ורע"ב, ולפי זה צ"ב מה השייכות למתני שעוסקת בדיני שברים, (דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א בגליון זה עיי"ש מה שביאר בזה).

ובאליהו רבא פי' שקאי' על שברים דמחוסרים חטיפה שהיא מעשה הדיוט טמאים, ובמחוסרין לטישה שצריכה אומן טהורים. ועי' חזו"א סי"ח סק"ח.

12 כך הוא הגירסה לפנינו ובר"ש, והרע"ב גרס מחוסר 'הגפה'

13 ר"ש ורע"ב. וכן אמרי' בחולין כ"ה: שכלי מתכות המחוסר כיסוי טמא.

14 שאין הכיסוי ממלאכת הכלי שהכיסוי כלי אחר הוא ובלא כיסוי הוא בנוי (ר"ש חולין כ"ה:)

15 לשון לוטש כל חורש נחושת (ר"ש ורע"ב)

16 שהוא חשוב גולמי כלי מתכות שאינם מקבלים טומאה (רע"ב).

ובפיהמ"ש פי' שמחוסר חטיפה הוא חיסרון מירוק וצחצוח ואע"פ כ' טמא, ואם הוא חסר מעשה אומן כגון רידוד וכיוצא ב' טהור כדין גולמי כלי מתכות.

וביד החוקה לא הביא הרמב"ם דינו של ר"ע ויתכן דס"ל שרבנן פליגי עליה וסברי שבכל גווני טהור כדין גולמי כלי מתכות, וכן משמע בתוספתא (דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א גליון זה).

17 נוהגים לעשות בראש המקל כמין תפוח של ברזל והוא הנקרא חזינא, וכל עבדי מלך מצרים היום נושאים בידם מקלות הללו (רע"ב)

18 ופעמים שנועצים בהם מסמרים כדי שיכו בהם מכה רבה וקשה (רע"ב)

19 נראה דדרך רוב המקלות עשוין בשלשה סדרים וסבר ר"ש דקפידא הוא ובבציר מהכי לא בטל המקל לגבי המסמרים (משנ"א).

א"נ משום דבפחות מג' סדרים אין הכאתו חזקה ועשוי רק לנוי (תפא"י).

20 דהוי עץ המשמש את המתכת ותנן לעיל (פ"ג מ"ו) דדינו כמתכת וטמא (ע"פ פיהמ"ש להרמב"ם ורע"ב)

21 כגון שעשאו במסמרים דקים מוציירים כדי ליפות את המקל (שם)

22 דהוי מתכת המשמש את העץ דתנן לעיל שהוא טהור (שם)

23 כמין שפופרת של מתכת והכנים בה את המקל (רע"ב)

ועשין אותה לנוי וטהור דהוי מתכת המשמשת את העץ (פי' הרא"ש)

24 תחת הדלת כדי שלא תאכלנה הארץ (ר"ש ורע"ב)

דוקא במניקת שבדלת טהורה ככה"ג כיון שהיא משמשת את הקרקע, אבל מניקת במקל שנתנה בשביל שלא תאכלנה הארץ טמא דחשיב עץ המשמש את המתכת כדתניא בתוספתא (חזו"א סי"ח סק"א), וכן דעת הר"ש והרמב"ם (פ"ד מכלים ה"ח).

המחוסר לטישה¹⁵. טהור¹⁶.

משנה ב'

דיני מקל עץ שבראשו מתכת

מקל עץ שבראשו נעוצים מתכות כגון מסמר כמין חזינא¹⁷* או שסימרו¹⁸ [ולר"ש בסימרו צריך ג'¹⁹ שורות של מסמרים], אם משמשים להכאה

טמא²⁰, ואם לנוי²¹ טהורין²².

מקל שנתן בראשו מינקת²³* או שנתן מינקת בדלת²⁴, טהורה.

מניקת שהיה עליה תורת קודם שנתנה במקל²⁵, אינה נטהרת, עד שיחבל²⁶ בה לבית שמאי, או עד שיחברנה במסמר²⁷ לבית הלל²⁸.

משנה ג'

דיני כלי מתכות המשמשים לעבודה בעץ ובקרקע.

כלי עבודה כגון קנטר של בנאי²⁹ והדקור³⁰ של חרש, טמאים וכן יתידות אהלים³¹, ויתידות של משוחות³², ושלשל³³ של משוחות הרי אלו

אמנם גירסת הגר"א בתוספתא דמקל שעשה לו מניקת בשביל שלא תאכלנה הארץ טהור וראה נדונים בפרק

25 משא"כ ברישא שנעשית מתחילה על מנת לקובעה במקל או בדלת (ע"פ הראב"ד בהשגות פ"א מכלים הכ"ד, וכ"מ ברע"ב).

26 שישחיתנה ויפחות צורתה (רע"ב)

27 שמשקבענה במסמרים שלא תשמש עוד בכלי כבר בטל שם כלי ממנה ויצאה מידי טומאתה (ע"פ רע"ב) וכן הוא בראב"ד שם

28 בשבת נ"ח: מבואר דווג של בהמה שחיברו בדלת אפי' עי' מסמר לא הוי שנינו מעשה לבטל ממנו תורת כלי, וצ"ב מ"ש הכא.

וה"ל דבזוג גם אחר חיבורו הוא משמש במלאכתו [הראשונה], ומשא"כ במניקת, א"נ דווג שאני כיון ששימשו חשוב (חזו"א סי"ח סק"א)

29 פירש גאון וכן ערוך כמו מטה ושכט של ברזל לבנאים והוא עשוי לחתוך בו את הכותל (ע"פ ר"ש ורע"ב).

30 כמו דקר ששנינו יחפור בדקר ויכסה (שם).

החידוש בשני כלים אלו שיש להם שם בפני עצמן (ע"פ רמב"ם פ"ט הט"ז).

ובפי' הרא"ש נראה דהחידוש הוא שחשיב כלי מעשה וצ"ת.

וה"מ דהחידוש באלו הוא דאע"פ שעשויים לחיתוך הכותל והעצים לא חשיבי מתכת המשמש את העץ (משנ"א).

31 נועצים יתידות של ברזל בארץ ומותחים אהלים וקושרים מיתרים ביתידות.

ואי"ז תשמישו על ידי הקרקע שהרי דבר המיטלטל הם משמשים (ר"ש רא"ש ורע"ב).

ואינו מובן דא"כ אונקלי שבכתלים אמאי טהורין הא גם הם עשויין לתלות בהן בגדים וכלים המיטלטלין? והי' להם לפרש שאין אלו עשויין להיות קבועין לעולם שהרי דרך לעקור אהלים מכאן ולנטוע במקום אחר (משנ"א). וראה נדונים בפרק מה שהובא בזה מדברי החזו"א. וראה שולחן מלכים ממרן הגר"ד לנדו בזה

32 מודדי הקרקע לחלוקת אחים נועצים יתידות בקרקע וקושרים בו חבל ומודדים (רע"ב).

ובפיהמ"ש לרמב"ם נראה שהיה משמש לסימן במקום שמסתיים המדידה, ומבואר דגם בזה חשיב כלי מעשה ועי'.

33 לפי שבמדידת החבל [של פשתן] יש עוול פעמים שמותח לזה יותר מזה, לפיכך רגילים לעשות שלשל³⁴ למדוד בה (רע"ב)

34 לקשור בה חבילה של עצים, או למדוד בה עצים (רע"ב)

35 דהיה כמתכת המשמשת את העץ (רמב"ם פ"ט מכלים ה"ד, ר"ש כת"י, ורע"ב).

וקשה דא"כ כל כלי הנגר דחשיב לעיל פ"ג יטהרו דאין תשמישן אלא לעצים, וע"כ דלא שייך האי כללא דמתכת המשמשת את העץ אלא דוקא כשהמתכת מחוברת בעץ (רש"י וכע"ז במשנ"א ותפא"י).

ויש מפרשים דשלשל³⁵ העשויה לעצים טהורה משום שאין לה שם בפני עצמה (פיהמ"ש להרמב"ם ופי' הרא"ש).

36 לפי שהוא מצורך הכלי וא"א לדלות בפחות מכך (רמב"ם בפיהמ"ש).

37 לא נתפרש שיעורו, ועי' משנ"א.

38 לפי שהגדול מרוב כובדו אינו יכול לאחוז בשלשל³⁶ו מרחוק ולהעלות את הדלי מהבור (ע"פ אליהו רבא) וע"פ בפי' הרא"ש.

39 שהקטן אחוזו בשלשל³⁷ו מרחוק עד י' טפחים ומעלהו הלכך עד י' טפחים הוה יד (אליהו רבא).

40 העץ שמפוח של נפחים נסמך עליו ונקרא חמור כי בלשון המשנה כל דבר הנושא קרוי חמור (פי' הרא"ש ופי' א' ברע"ב).

וזה שלפנינו אינו של עץ אלא מתכת דבכלי מתכות איירי (מים טהורים).

ויש מפרשים שהיא כלי ברזל כצורת חמור והאומן רוכב על הקצה האחד ומכה על הקצה השני ועושים כך כשרוצים להכות על הכלים הגבוהים ששפתן גבוהה וגדולה מאוד (פיהמ"ש לרמב"ם ורע"ב).

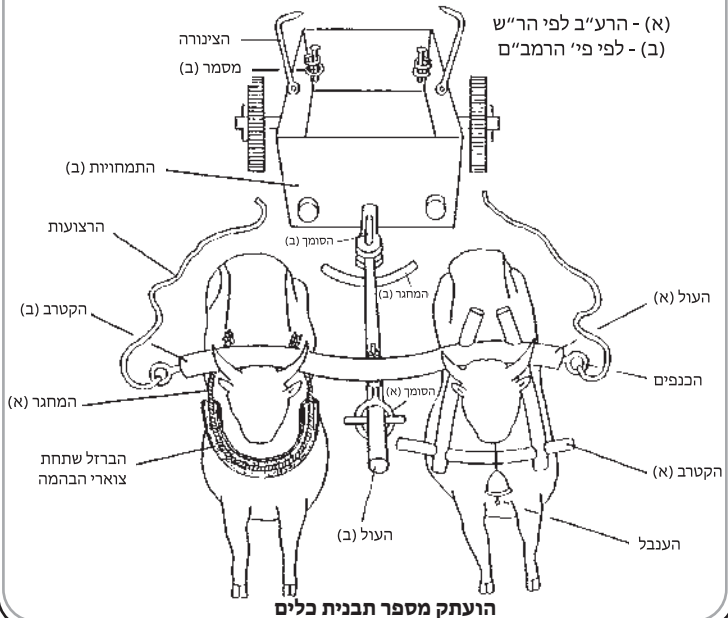
41 דוקא בשנטמאת, אבל אם לא נטמאת ונתנה בחור הדלת אפילו אם שיניה לחוץ טהורה (ר"ש ורע"ב ע"פ תוספתא). ועי' משנ"א

42 ולא חיברה במסמר דאם חיברה במסמר גם בזה טהורה (שם).

43 דכיון שמזקת לנכנסים והיוצאים סופו ליטלה משם (תפא"י).

הטמאין שבעגלה

הועתק מספר תבנית כלים

המשך מעמ' ה' הגאון הגדול ר' אהרן גרבוז שליט"א

המשנ"א דהא הכא בקטרב של מתכת וכש"נ לעיל דכולהו מילי דמתני' איירי בשל מתכת, ועוד דכשהעץ טמא אזי גם מתכת המשמש לו טמא, ורק במשמש לעץ הטהור, טהור. ולכן ביאר הדמטעם דלנוי טהורים הוא משום דאזי הוי תכשיטי כלים דטהורים כדלעיל פי"ב.

והברזל שתחת צוארי בהמה.

עיין חזו"א (י"ט סק"ט) מש"כ לבאר בטעם דל"ה כעשוי לצורך בהמה ויטהר, ועצ"ע דלכא' ברזל זה ל"ל שם בפני עצמו, והרי אינו צריך תבנית מסויימת, ואמאי נטמא. ועיין מש"כ בזה להלן.

והמהגר.

כתב הר"ש והרע"ב, דהיינו חבל שקושרים תחת צואר השור, ותמה בא"ר דהא מתני' בשל מתכות עסקין [ועל כן פי' באו"א], ובתיו"ט כ' דמונתם דרגילות הוא לעשות חבל, אבל הכא איירי דהיתה שלשלת של ברזל.

ומסמור המחבר את כולן.

וכתב הרע"ב כל מסמור שנעשה לחבר הפרקין של עגלה זו בזו, וכ"ה בפיהמ"ש לרמב"ם, ובדברי הר"ש להלן מ"ה משמע דנקט דאיירי במסמור המחבר את הגלגל שלא ישמט, והביא שם דבתוספתא פליג רשב"ג ומטהר.

ולכא' צ"ע, דהא לעיל (פי"ב מ"ה) מבואר דסתם מסמורים טהורים, ורק כשנעשה לשימוש טמא, אבל מה דעומד לחבר בו עצים לא חשיב מה"ט כלי, וא"כ אמאי הכא תנן דמסמור טמא, ובתש"נו"ב (תנינא יו"ד סי' קל"ז) נקט דלאחר שנשתמש בו בכלי נעשה כלי ומק"ט גם לאחר שכבר נתפרק מהכלי, ולפ"ד ניהא דאיירי הכא במסמור שכבר חיבר בו עגלה, אבל בפשטות דברי הנו"ב מחודשים דשימוש דמסמור בכל גווני לא חשיב כלי, וא"כ צ"ע אמאי תנן הכא דמסמור טמא. ואפשר לדון בזה, דהנה בעיקר כלי הני השנויים במשנתנו, המשנ"א כתב דכולן יש להם שם בפנ"ע, ולפ"ז התנא רק מנה החלקים שטמאים בעגלה, ואינו דין מסויים בטומאת עגלה, אבל יש לדון דנתחדש במשנתנו דעצם מה דהוי חלק של עגלה מחשיבו ומשוי ליה כלי, (היכא דעשוי לשימוש), וגם היכא דל"ל שם בפנ"ע מ"מ טמא מפני שהוא מחלקי העגלה, ומבואר היטב לפי"ז הא דברזל שתחת צוארי בהמה טמא, דגם בלא שם בפנ"ע טמא, ולכן שפיר הכא המסמור טמא, דכיון דהוי מחלקי העגלה הוא מק"ט, [ועיין בחזו"א סימן י"ט סק"ט].

טמאים.

שלשלת העשויה לעצים³⁴ טהורה³⁵.

שלשלת המחוברת בדלי נחשבת כיד הכלי וטמאה³⁶, ושיעורה בדלי גדול³⁷ ארבעה³⁸ טפחים ובקטן עשרה³⁹ טפחים.

חמור של נפחים⁴⁰ טמא.

מגירה שנתנה⁴¹ במשקוף הדלת⁴² וצד השיניים בולט לחלל המשקוף* [א], טמאה⁴³, אבל אם צידה החלק בולט לחוץ* [ב] טהורה⁴⁴.

כל כיסויי הכלים טהורים⁴⁵ חוץ⁴⁶ מכיסוי מיחם⁴⁷.

משנה ד'

הטמאים שבעגלה.

עשרה כלי עגלה המקבלים טומאה⁴⁸

א' העול⁴⁹, ב' הקטרב⁵⁰, ג' הכנפים⁵¹ המקבלות⁵² את הרצועות⁵³, ד' הברזל שתחת צווארי הבהמה⁵⁴, ה' הסומך⁵⁵, ו' המחגר⁵⁶, ז' התמחויות⁵⁷, ח' הענבל⁵⁸, ט' הצנורא⁵⁹, י' מסמור המחבר את כולן⁶⁰.

44 דכיון שביטלה ממלאכתה בחיבור סגי (חזו"א סי"ט סק"ה) ואנ"פ דבמניקת (מ"ב) שיש עליה תורת כלי לא סגי בחיבור עד שיקבענה במסמור, י"ל דכשישינה נתחבים במזוזה חשיב קבענה במסמור (חזו"א שם וכע"ז בתפא"י).

א"נ מודתחבה רובא במשקוף נתבטל ממנה תואר כלי (תפא"י).

45 לפי שאין לכיסויים שם בפני עצמן (פיהמ"ש לרמב"ם)

46 אין למדים מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ, דהא איכא כיסוי טני של רופאים דטמא לכו"ע דתנן לעיל פי"ב (ר"ש)

47 שיש לו שם בפני עצמו ושימוש בפני עצמו (רע"ב).

48 היה אפשר לפרש מתני' בשעת חיבורן וע"י אחד מהטמאים מיקרי כל העגלה של מתכת, אבל א"א לומר כן דהא תנן (פכ"א מ"ב) דהעול והקטרב אינו חיבור, אלא משנתנו בטומאת אחד אחד בפני עצמן (חזו"א סי"ט סק"ח עיי"ש עוד).

49 להר"ש וסיעתו הוא הברזל שעל צווארי הבהמות.

ולמהמב"ם הוא הברזל הנתון בין שני הבהמות ומחבר את העגלה.

ופי' הרמב"ם קשה דהא עול על הצוואר הוא כדכתיב אשר לא עלה עול (אליהו רבא עיי"ש עוד).

וטעם טומאתו הוא משום שפשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה (רע"ב)

50 הוא עץ הנתון מתחת לצווארי הבהמות ומונע מהם להשטט מן העול (ע"פ ר"ש בשם ערוך וגאון).

ורמב"ם פירש שהקטרב הוא העץ הנתון על צוואר הבהמות [והוא עול לפי הר"ש], (רע"ב בשם הרמב"ם).

ותימא דאם הוא פשוטי כלי עץ למה הוא טמא ושמא ענין אחר הוא (ר"ש כת"י).

ובתיו"ט כתב דצ"ל שהוא של מתכת עיי"ש, וע"ע להלן הערה 52

51 הם שני קצוות של קטרב [ולשון כנפי הוא קצה] מלשון על כנפי בגדיהם, והם של ברזל (רע"ב).

52 דוקא אם נעשו הכנפיים לקבל בהם את הרצועות טמאים שחשובים כלי, אבל אם עשויות לנוי טהורים לפי שהיא מתכת המשמשת את העץ. (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם ורע"ב).

וקשה מנ"ל שהקטרב של עץ, ועוד הא כל כמה שהעץ טמא גם המתכת טמאה, ויש לפרש דטהרתו משום תכשיטי הכלים וכדלעיל רפ"ב. (משנ"א)

53 ומטרת הרצועות הם לקשור הבהמה בחוץ יותר (ע"פ חידושי הגר"א).

ובתפא"י כתב שהם משמשים להטות הבהמה לימין ולשמאל..

54 קושרים ברזל תחת צווארי הבהמה שלא יתיחק בחבל שקושרים בו הקטרב (רע"ב). [וצ"ת].

וצ"ב אמאי לא הוי בכלל משמשי בהמה שטהורים, וי"ל שכל שהוא לצורך המלאכה הוא בכלל כלים ולא חשיב משמשי בהמה (כך יל"פ בד' החזו"א סי"ט סק"ט).

55 יש באמצע העול כמין טבעת גדולה ובו נכנס ראש המחרישה וראש העגלה ואותו טבעת קרוי סומך (רע"ב).

56 חבל שקושרים תחת צוואר השור, ואית דגרסי והמסגר והוא יתד שנותנים בקצה העול שלא תתעות העגלה מפני אורך העול (שם).

57 קערות קטנות הקבועות בין העול לצוואר הבהמה למנוע את לחץ העול (תפא"י בביו"ד הר"ד ר"ש). ויש מפרשים שהם בתי קיבול ששמים בהם את האבנים או כל מה שמובילים בהם (פיהמ"ש לרמב"ם).

וקשה דהא עגלה דמתני' עגלה דמחרישה וכדתנן חורשת בעגלה, אלא מולה מתני' כבעל הערוך והר"ש (אליהו רבא).

58 הוא הענבל המקשקש בתוך הזוג (רע"ב).

והא חדשיב ליה: כלי תשמיש דאדם הוא משום שע"י הזוג יודע היכן בהמתו נמצאת (ע"פ תוס' שבת נ"ח: ד"ה אין)

59 אונקלי שתוחבים במשאוי שבעגלה שלא יפול (רע"ב)

60 כוונתו בזה לכל מסמור שמחבר את חלקי העגלה עד שנעשית אחת אבל העשוי לנוי טהור (פיהמ"ש לרמב"ם ורע"ב).

ויל"ע הא מסמור אינו מקבל טומאה (תפא"י ועיי"ש משכ"ב וע"ע חזו"א סי"ט סק"ח).

וראה דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבוז שליט"א גליון זה.

האם כלי מתכות שאינו עושה מלאכה נטהר גם בלא שביירה

א בפירקין (מ"א) תנן כלי מתכות כמה הוא שיעורן הדלי כדי למלאות בו וכו': מבואר במתני' שבכלי מתכות שנשבר אע"פ שעדיין יש לו בית קיבול טהור כל שאינו ראוי לשמש מעין מלאכתו הראשונה, והטעם בזה ע"י בחזו"א (סי"ח סק"א) שביאר דבכלי מתכות כיוון שתקונו קל ותשמישו חשוב אין משנים אותו למלאכה אחרת וכל שנשתנה שימושו נטהר בכך.

והקשה החזו"א (שם סק"ז) מהא דתנן לעיל (פי"א מ"ט) בנום העשוי כקדירה מלמטה וכעדשה מלמטה ונפרק שהקדירה טמאה משום כלי קיבול, וקשה מה מועיל לקדירה שיש לה בית קיבול הא אינה עושה מעין מלאכתה לשמש כתכשיט ובכלי מתכות שאינו עושה מעין מלאכתו טהור.

וכתב ע"ד אפשר דבנום העשוי כקדירה משום שעומד להחזירו לשימושו בזה חשיב טפי וכמש"כ התוס' בשבת נ"ט, או שמא יש לחלק בין נפרק לנשבר דהתם שרק נפרק חשיב טפי עכ"ד.

ומנש"כ לחלק בין כלי שנשבר לכלי שנפרק מבואר שאע"פ שבכלי מתכות הכל תלוי אם כעת הוא עושה מעין מלאכתו הראשונה או לא, מ"מ יש חילוק בין כלי שנשבר ואינו עושה מעין מלאכתו לכלי שנפרק.

ויש לדון בכלי שכלל לא נשבר ולא נפרק רק חדל מלעשות מלאכתו, וכגון במפתח לנעילה שנשבר המנעול ואין המפתח ראוי לשמש כלל האם ייבטל ממנו תורת כלי משום כך, וצדדי הנדון הם האם מה ששינוי שכלי מתכות שאינו עושה מעין מלאכה יוצא מתורת כלי הוא דוקא במקום שיש שביירה או לכה"פ שהכלי נפרק ופנים חדשות באו לכאן, אבל במקום שהכלי נשאר כמו שהיה ורק מסיבה חיצונית אינו יכול לעשות מלאכה אינו יוצא מתורת כלי ע"ז, או"ד דכלי מתכות כל חשיבותו היא רק מחמת תשמישיו וכל שאינו ראוי לשמש בטל ממנו תורת כלי ונטהר מטומאתו ואפי' אם לא נשבר ולא נשתנה גוף הכלי.

ויתכן להוכיח בזה ממה ששינוי לעיל פי"ג מ"ה דמחט שהעלתה חלודה אם מעכבת את התפירה טהורה, ומבואר בזה דאע"פ שלא היה שביירה במחט, מ"מ כל שאינה ראויה לשימושה של תפירה טהורה.

אמנם יש לדחות דהחלידה שאני שיש כאן פנים חדשות, ועוד יש לדון שהחלודה היא כריקבון הכלי וכעין שביירה, אבל אם לא ארע בכלי שום שינוי בגופו אפי' אם אינו ראוי לשימושו אינו נטהר בכך,

[ועי' בגמ' שבת נ"ב: שמשמע דמחט שהחלידה נידונה כדין מחט שלימה, אמנם במאירי שם כתב שטעם טהרתה הוא משום שחשיב כשביירה ועי'].

ולכאן יש להוכיח בזה ממה שאמרו בב"ב פ"ט: בדין משקלות כדרך שאמרו לענין איסורן כך אמרו לענין טומאתן, ופירש רשב"ם שם דמשקלות שאסור לשקול בהם אין להם תורת כלי ואינם מקבלים טומאה, וחזי' שכלי שאינו עומד לשימוש אין לו תורת כלי ואפי' שאין לו חיסרון בגופו אלא רק מחמת איסורא דרביע עליה. אמנם אי"ז מוכרח דאפי' אי נימא דכלי שאינו ראוי לשימוש כלל אין עליו תורת כלי, מ"מ י"ל דזהו דוקא בכלי חדש שמעולם לא ירד לתורת כלי, אבל בבפץ שיש לו תורת כלי ואנו באים לבטל ממנו תורת כלי שבו משום שאינו ראוי לשימוש בזה דילמא אינו יוצא מתורת כלי עד שישבור את הכלי.

ולכאן יש להוכיח איפכא מד' התורי"ד בב"ב שם דפליג על הרשב"ם וס"ל דמשקל שאסור לשקול בו יש לו תורת כלי [וביאר הגמ' שם באופ"א], וחזי' שכלי מתכות שאין לו שימוש יש לו תורת כלי, אמנם ג"ז יש לדחות דדילמא כל סברת התורי"ד היא דוקא במשקלות שבעצם ראויים לשימוש ורק האיסור מונע את השימוש בהם ובזה דוקא חשובים כלים, אבל בכלים שאינו ראוי לשימוש בעצם כגון מפתח בלי מנעול דילמא גם התורי"ד מודה שאם אין לו שימוש בטל ממנו תורת כלי.

בדין מקל שעשה בראשו מסמר שלא תאכלנו הארץ

ב כתב הרמב"ם (פ"ד מכלים ה"ח) מקל שעשה בראשו מסמר כמין רמון כדי שיהא אוהו בו אינו מקבל טומאה עשהו כדי שלא תהיה הארץ אוכלת את העץ מקבל טומאה.

ומבואר ברמב"ם שמקל שעשה בתחתיתו מתכת בשביל שלא תאכלנו העץ כל המקל נחשב ככלי מתכות וטמא, וכ"כ הר"ש והרא"ש, והטעם בזה כתב הרא"ש משום שהעץ משמש את המתכת דינו כמתכת.

והדברים צ"ת דאם עשה את המסמר בשביל שלא תהא הארץ אוכלתו הרי המסמר משמש את העץ.

ובכסף משהו שם עמד בזה והביא מדברי הר"י קורקוס שכתב דכל שהוא לקיימו

שאם לא הוא היה נאכל הכל חשבינן למקיים שהוא עיקר הכלי וטמא, והרי זה דומה לטבעת של מתכת וחותמה של אלמוג דאע"פ שעיקר התשמיש הוא בחותם, חשבינן לטבעת המעמדת עיקר הכלי, ולא הוי משמש את העץ אלא היכא דהוי לנוי שאין בה שום תועלת אלא יפוי העץ בלבד עכ"ד.

[ויש להוסיף בזה עפמש"כ המשנ"א (פי"ג מ"ו) דעיקר הכלל שנאמר בעץ המשמש את המתכת דדינו כמתכת הוא שכשיש חלק עיקר וחלק טפל בכלי הולכים אחר העיקר ולא אחר הטפל, וכע"ז כ' החזו"א (סי"ז סק"ג), וע"כ במקל שיש בראשו מתכת שנעשית בשביל שלא תאכלנו הארץ כיוון שהמתכת היא המקיימת את כל הכלי חשובה לעיקר הכלי].

ובר"ש כת"י הקשה מאי שנא מקל שעשה בראשו מסמר שלא תאכלנו הארץ דטמא, למניקת שקבעה במקל שהיא טהורה, ותי' דבמסמר כמין חזיינא המסמר נתון בראשו שבארץ בשביל שלא תאכלנו הארץ ובשביל שלא יחליק המקל ולא חשיב מתכת המשמשת את העץ, ומשא"כ במניקת שהמסמר נתון בראשו שלצד ידו מקום שהוא תופס בו כדי שלא תשמש ידו מן המקל ובזה חשיב כמתכת המשמשת את העץ.

ויש לפרש החילוק בשני אופנים

א' דכל מה שנאמר הכלל של מתכת המשמש את העץ דינו כעץ הוא בכלי שיש בו שני חלקים שכל חלק עומד בפני עצמו, וכגון במניקת שעומדת בראש המקל שהוא לצד ידו ואינה חלק ממש מהמקל, אבל במקום שהעץ והמתכת הם חלק אחד בכלי וכגון במסמר כמין חזיינא שחצי המקל מורכב מעץ וחציו ממתכת בזה לא שייך לומר שאחד משמש את השני.

ב' ובאופ"א יש לפרש דבמסמר כמין חזיינא הצורך במסמר הוא לעצם המקל שלא תאכלנו הארץ ובזה אמרי' שכיוון שהמתכת היא המעמדת את הכלי אינה נטפלת לעץ אלא אדרבה היא עיקר, ומשא"כ במניקת שהשימוש במניקת אינו לצורך המקל אלא לצורך האדם הנסמך שיהא לו בית אחיזה להיות תופס את המקל, בזה אין המתכת משמשת את עיקר הכלי והרי היא טפילה לעץ.

[ומדברי הר"ש כת"י יש לדקדק שכ' דבמסמר שעשאו כמין חזיינא אינו מוגדר כמתכת המשמש את העץ, אבל לא כתב שהעץ משמש את המתכת, אמנם ברא"ש כתב שבשביל שלא תאכלנו הארץ חשיב כעץ המשמש את המתכת ועי'].

בדין יתידות אהלים

ג בפירקין (מ"ג) תנן יתידות אהלים ויתידות משוחות טמאים, ופי' יתידות אהלים הם היתידות שקובעים אותם באדמה ועליהם מעמידים את האוהל. וכתב הר"ש דאין זה תשמישו על ידי הקרקע דהא תשמישו לדבר המיטלטל. ובמשנה אחרונה הקשה דהא באונקלי' שבכתלים תנן לעיל (פי"ב מ"ג) שהם טהורים ומשום שהם משמשים עם הקרקע ואע"פ שתשמיש האונקלי הוא לבגדים וכלים שהם דברים המיטלטלים.

ועל כן פי' המשנ"א דמה שיתידות אהלים טמאים הוא משום שאינם קבועים לעולם שהדרך היא לעקור את האהלים מכאן ולנוטעם במקום אחר וכל שאינו קבוע אין בו טהרת מחובר לקרקע.

ובפשוטו לדעת המשנ"א יש ללמוד מכאן כלל בהלכות מחובר לקרקע דכל היכא שאין החיבור עשוי להיות קבוע לעולם אלא עשויים להסירו מדי פעם אינו בכלל מחובר לקרקע לטהרו מטומאה, ולפי"ז גם באונקלי' שבכתלים אם יהיה עשוי להסירו מן הכותל מדי פעם אינו מקבל טומאה.

ועי' ברא"ש לעיל פי"ב מ"ג שכ' להדיא דבאונקלי' שבכתלים מיירי שהוא עשוי להסירו מן הכותל ואפ"ה טהור.

ויתכן שגם המשנ"א מודה בזה שכל שהוא עשוי לשמש עם הקרקע אפי' אם מסירים אותו לפעמים דינו כמחובר לקרקע שאינו מקבל טומאה.

ומה שכ' דביתידות אהלים אין בהם טהרת מחובר משום שאינם קבועים לעולם עיקר הסברה בזה היא שכיוון שהיתידות מיטלטלים עם האוהל ממקום למקום א"כ היתידות הם חלק מהאהל ואפילו שהם מחוברים כעת בקרקע במקום זה אינם חלק מהקרקע אלא חלק מהאוהל ולכן טמאים, ומשא"כ באונקלי' שבכתלים אפילו אם מסירים אותם לפעמים אינם מיטלטלים עם הבגדים והכלים שתלויים בהם, ולכן טהורים כדן מחובר לקרקע.

ולפי"ז יתכן דגם הר"ש שכ' דיתידות אהלים טמאים משום שתשמישם לדבר המיטלטל, עיקר הטעם בזה הוא משום שהיתידות מיטלטלים יחד עם האוהל וחשובים חלק ממנו, ומה שכ' הר"ש הטעם משום שמשמשים לדבר המיטלטל ר"ל דכיון שהאוהל הוא דבר המיטלטל והיתידות נעקרים עמו נמצא שהיתידות

טומאת משא והיסט בכסא גלגלים מעלית ומקלדת

משכב ומושב, אזי אוכלים וכלים יכולים להעביר בהם בתנאי שלא נוגעים ברכב או במושב. אבל בני אדם אינם יכולים לשבת על כסא או רכב שמטמא משכב, אפילו אם יהיה הפסק של עשר מצעות שאינן מקבלות טומאה. ד. שהמסיע את הרכב לא יטמא טומאת היסט, ואם הוא זב או גוי וע"ה ושאר טמאים המטמאים בטומאת היסט, תלוי אם הרכב נע מגופו, ונכתב שכנראה ברכבים של היום לא נחשב הנהג למסית את הטומאה. יש כאן עוד נידון שאולי כל אחד שנכנס לרכב מרעידו מעט ונחשב למסית את כל הרכב, ויתבאר בע"ה בגליונות הבאים שתלוי בכבוד של הרכב, ובדרך כלל במשאית אין חשש היסט בכניסה למשאית.

וכן המסיע חולה בכיסא גלגלים, אם זב עכו"ם וכדומה מהמטמאים בהיסט לוקח אדם טהור, אותו אדם שניסט ממנו נטמא. וכן אם אדם טהור מסית נדה או זב נטמא טומאת משא. אבל אם ההסעה היא על ידי בטר"י וכדומה, לא נחשב מסית ונושא. אולם אם מלבד הכוח של הבטר"י עוד אדם מסייע להסיע את החולה, בזה תלוי אם היה למסיע כוח להסיעו אף בלא הכוח של הבטר"י מטמא, ואם לא היה לו כוח להסיע אינו מטמא [ע"י זבים פ"ד מ"ז, רמב"ם מו"מ ז' ה', רשב"א ח"א תשו' כ"ח חו"א זבים ג' ט"ו ד"ה פ"ד].

אמנם באופנים שהנושא מסובב בעצמו את הפדלים, אלא שהפדלים מסובבים את השרשרת, והשרשרת מסובבת את הגלגלים, והגלגלים מסובבים את כל האופנים, יש מקום לדון אם מטמא בהיסט ומשא, או שלא נחשב כהיסט בגופו. אמנם איתא בגמ' [ב"ק יז ב] דכל שלא נחשב צרורות לשלם ברגל חצי נזק, מטמא בהיסט הזב [כן הוא בנמוק"י ועוד ראשונים בשטמ"ק, ורש"י פירשו גבי מו"מ]. וא"כ גם בציור של האופנים יטמא משום היסט, אף שהוא היסט דבר אחד, והדבר שהיסטו היסט דבר אחר, דגבי רגל מיקרי מזיק דרגל שחייב נזק שלם, ולא נחשב צרורות. וע"י הערה בדעת האו"ש².

הגרמ"א סלושין שליט"א

בגליונות הקודמים נכתב לדון איך אפשר לעלות לירושלים פירות [מעשר שני וכדומה] שהוכשרו לקבל טומאה בלי שיקבלו טומאה, וכן איך אפשר שהאדם והאוכלים שעולים לירושלים לא יקבלו טומאה. דבזמן חז"ל כשעוד נהגו בטהרות שהדרך להעביר בני אדם חפצים ואוכלים ממקום למקום שלא בכוח אדם, היה על ידי בעלי חיים, היה אפשר לחבר לסוס וכדומה עגלה טהורה, והעגלון שיושב על הסוס יכול להיות טמא, דאינו נוגע כלל בעגלה, ואף לא נחשב שמסית את העגלה על יושביה, אלא אם כן הכביד על הבהמה עד שמטלת גלגלים מחמת כובדו [ע"י ב"מ קה ב³]. השאלה היא אם גם ברכבים של היום יוכלו ליסוע ולהסיע אוכלין בלי לקבל טומאה.

ובקצרה הנידונים הם: א. צריך להקפיד שהרכב לא יקבל טומאה ממת, דהיינו שלא יהיה אף פעם מתחת לגשר יחד עם מת, דלדעת כמה מבעלי התוספות כלי מתכות שנטמאו ממת מטמאים באהל, ולא יהיה שייך להעביר ברכב אוכל רק בתוך כלי המקוף צמיד פתיל.

ב. אם קיבל טומאה מאדם שנגע במת, אף שלא מטמא באהל, אולם הנוגע בו על כל פנים נטמא טומאת שבעה, ולא יטהר עד שיוזע עליו ג' ז'. ולזה העצה שהנוסע או האוכלין לא יגעו ברכב עצמו. דהיינו שאת האוכלין יניחו בכלי פלסטיק וכדומה שלא מקבל טומאה, [או שייכנסו כלי בתוך כלי, והכלי הנוגע ברכב נעשה ראשון ומה שבתוכו שני ואוכלין חולין (אם אין עליהם משקין) לא נעשים שלישי]. ואדם שרוצה ליסוע ברכב יצטרך ללבוש בגדים שלא מקבלים טומאה [כגון מגומי ונילון, ע"י הערה].

ג. שהרכב לא יטמא טומאת משכב ומושב. וצריך לבדוק שני דברים, א' שהרכב עצמו לא יהיה עשוי למושב, דהיינו שיהיה רכב שמועד לשאת משאות וכדומה, אבל רכב שמועד לנסיעת בני אדם יש אומרים דמטמא משכב ומושב. ב' הכיסאות עצמם מטמאות טומאת משכב ומושב. [ואם המושב מגילון, עיין במכתב מהגאון הרב ר' איתמר גרבוז שליט"א בגליון הקודם]. באופן שמטמא

2 האו"ש [הלכות שבת פ"ט ריש ה"ב] מדויק מרש"י [עירובין ל"ה ע"א ד"ה מחמת] שכוח כוחו אינו מטמא בזב². אמנם ע"י חו"א [זבים ג' ט"ו ד"ה עירובין] שאף בדעת רש"י הג"ל פירש שהטהרה שם משום שנרעד ולא הוסיט, ולא משום כוח כוחו. וע"ע עבודה זרה ס' ע"ב שדימו טומאת היסט הזב לאיסור יין נסך, והתם בין נסך מביא הגר"א [יו"ד סי' קכ"ה ס"ק ר'] שתוס' אסרים נסוך על ידי כוח כוחו, ואף המתירים [שו"ע סעיף ב'] ה"ט דבין נסך בעי נגיעה ממש, וכמש"כ הרמב"ן ושא"ר בע"ז שם³.

1 בעיקר דין בגדים מגילון האריכו המחברים אם אף על פי שאינן אריג מטמאים כלבדים [ע"י רמב"ם הל' כלים פ"א ה"א], ע"י פתחי תשובה יו"ד ק"צ ס"ק י"ח וחו"א כלים ה' ד' לגבי בגדים מנייר, וכן עיין עוד שם כ"א ס"ק ז' ד"ה שם. ולגבי גילון ע"י מהרש"ם ח"א סי' ב', מנחת יצחק ח"ד סי' ק"ח [על פי נוב"ת יו"ד קח]. ויש שדנו עוד לטהרו משום בא מן הים, עיין קובץ תשובות, וחוט שני נדה סי' ק"צ סעיף י' שער הציון קנ"ח.

הוספות והערות מהגר"י פישתוף שליט"א מח"ס טעם ודעת

בהיסט. ובקצרה כל רעדה לא גרע מכח כוחו. ואמנם אם יעשה ע"י אויר שבאותו רגע נד כמו בתקע בתוך כלי שאי"ז צרורות כיון שהוא מזויז את הכלי בעצמו ולא ע"י הפסקת אויר אלא הו"ל מעשה ממש. והטעם לזה דבזה אינו יוצר אויר והאויר הולך למקום אחר ושובר אלא האויר קיים והוא דוחף ע"י פיו במקום אחד ובאותו זמן ממש נשבר הכלי במקום אחר [ומעשה האויר בזה אינו אלא כמו מקל הדוחף] וד"ק היטב וע"כ אי"ז צרורות אלא מעשיו ממש ובזה אפשר דגם בזב יהיה טמא. אמנם נראה דבה"ג בזב יהיה טהור דאף דאי"ז צרורות אלא מעשיו ממש, מ"מ אי"ז "מעשי גופו" אלא כח ישר ממנו דחייב בנזיקין, אבל מ"מ כיון שיוצא רק ע"י נשיפתו אי"ז מטמא בהיסט דבעינן ביה מעשי גופו ודו"ק היטב כי הוא הביאור בכל הענין הזה וכלל דכל שבזב טהור ע"כ כמ"ש תוס' ב"ק שם דלא אתי אלא למעוטי זורק עיי"ש. (זולת מהקצוה"ח גבי כנפים שהבין באופ"א דהוא דין מסויים דבעינן נגיעה וכן דסגי בנגיעה. וגם ברבינו יונתן ב"ק שם משמע טעם אחר וכעין הקצוה"ח דהוא הילכתא דבעינן נגיעה לצרורות ואכמ"ל בכ"ז).

(ג) ע"י תוס' ע"ז ס' ב' כל עיקרו של כלל זה לא בא אלא וכו' לאו דוקא וכו'.

(א) לכאורה התם היינו דווקא שהעליון מסיט את האבנים שלמטה שעליהן עומדת הבהמה כי כוחו ניכר בהם משא"כ בכוחה יפה, אבל מנ"ל למימר דה"ה שבבהמה המחוברת לעגלה אם כוחה רע אז כל העגלה ניסוטת ע"י הרוכב אטו בהכרח מזויז את הבהמה לצדדין.

(ב) דברי האו"ש לא שייכים לנדון כלל, ואין שום פלוגתא בין הבנת האו"ש ולהבנת החזו"א המצויין להלן בדברי רש"י. ונבאר דהרי כבר נתבאר בגליונות קודמים שבזב צריך "מעשה גופו" ולא כחו כמו בנויקין שבת או רציחה כי שם זה רק בגלל שיש לו אחריות וחיובים על הכוחות שהוא יוצר וע"ז נאמר "כוחו כגופו" אבל בזב בעינן מעשה גופו ממש. ומעתה זה פשוט ששרשרת שמסובבת שרשרת, כל הזמן זה נקרא דחיפה שלו עצמו, ולא שייך כלל לכח כוחו, והמודד לזה הוא פשוט דכל דבר שברגע שהגברא גמר את פעולתו נגמר גם הכח, זה נקרא מעשה גופו ממש ולא כוחו, ולכן זה גם לא נקרא צרורות אלא מעשיו. והנה כל ד' האו"ש שם מיירי רק בכח שיצר כח אחר, כגון שדא פיסא לדיקלא וה"נ בההיא דעירובין הכלי מוסט אחרי רעידת הקרקע ואין כאן כלל את כח הגברא ולא קשיא ליה להאו"ש אלא דאף אם הוא רעדה (וכמ"ש החזו"א) עדיין יהיה טמא משום כח כוחו, וע"ז הוכיח דכח כוחו אינו מטמא

תלוש מקרי תשמישו עם הקרקע, והכא באהלים שמותחים סדינים לצל לפי שעה והכל תלוש, וזהו כוונת הר"ש שתשמישו לעזרת תשמיש דבר המיטלטל והוא חלק ממנו עכ"ל. [ועיקר סברתו לכאן היא שביתדות חשיבי חלק מאהל, אמנם הוצרך להוסיף שמייירי בסדינים שהם לפי שעה ואולי משום שביותר מכך האוהל עצמו חשיב מחובר לקרקע, וצל"ע וראה שולחן מלכים גליון זה].

משמשים לדבר המיטלטל ומשא"כ באונקלי שבכותל שהאונקלי קבוע במקומו בכותל דבזה נידון האונקלי כמשמש את הכותל שעל ידי האונקלי הכותל תופס את הכלים, וטהור כדין כלי המשמש לקרקע. ובחו"א (סי"ט סק"ז) הביא קושיית המשנ"א וכתב וז"ל ונראה דהידות והיתדות בטלים לאהלים והשלשלאות ומקרי תשמיש תלוש, משא"כ בנגר אע"ג דהוא

לכבוד הת"ח המרבים וזכויות ביגיעת התורה בטהרתה בלי הפסק גם בתקופת נסיונות זו, יה"ר שזכותכם תעמוד לנו לזכות בקרוב ממש לקיים דיני הטהרה הלכה למעשה.

בחידושו של המקד"ד דכ"ח מקבל טומאה מגבו לענין קודש מבואר בחגיגה כה. אחד ממעלות הקודש שאינו ניצל בצמיד פתיל, ובמקד"ד סי' ל"ט סק"ב חקר בגדר הדין, אם הוי חומרא בדין הצלת צ"פ דאין בכוחו להציל מטו"מ, או החומרא היא דכ"ח מקבל טומאה מגבו וממילא לא שייכא ביה כלל הצלת צ"פ כמו כל הכלים המקבלים טומאה מגבן דלא שייכא בהו הצלת צ"פ כמבואר בכלים פ"י מ"א, וכתב ב' נפ"מ, חדא לענין טומאת מגע, דלצד הב' נמצא דכ"ח מקבל טומאה מגבו במגע (לענין קודש), ונפ"מ הפוכה לענין כלי אבנים שאינם מקבלים טומאה כלל, דלצד הב' יכולים להציל בצ"פ גם בקודש. וכתב להוכיח מד' תוס' והטו"א כצד הב' דכ"ח מקבל טומאה מגבו לקודש ע"ש, אולם הביא ראייה מהסוגיא שם דכלי אבנים ג"כ אינם מצילים בצ"פ, והניח בצ"ע. [וכן הביאו הרבה אחרונים ראייה זו דכלי אבנים אינם מצילים בצ"פ, סד"ט אהלות קמט; דבר אברהם ח"ב ס"ז סק"י, חזו"א אהלות סי' י"ד סק"ה, חזון נחום ח"א סי' קי"ד סק"ה ועוד].

והנה דבר חדש הוא מש"כ המקד"ד בד' התוס' דכ"ח מקבל טומאה מגבו לקודש, ולא אשכחן חידוש זה להדיא בשום מקום, ובספר טעם ודעת פ"ד מפרה ה"ד בביה"ל כתב לדחות ראיותיו מדברי התוס' והטו"א, וכתב דמעולם לא שמענו חידוש כזה.

ויש להוסיף ולתמוה על דבריו מדברי תוס' וכל הראשונים שבת כא: שדנו בטהרת פך השמן שמצאו בני חשמונאי שהיה חתום בחותמו של כה"ג, והקשו דהתינוח שידעו ע"י חותמו של כה"ג שלא נגעו בשמן שבתוך הפך, אבל אכתי נחוש שהסיטוהו ועכו"ם מטמאים כזבים זוב מטמא בהיסט, והעמידו תוס' והראשונים בכמה גונוי שאין לחוש שהסיטוהו, כגון שהיה מונח בקרקע וניכר שלא הוסט ממקומו או שהיה מונח בתוך שידה קבועה בכותל שלא היו יכולים להסיטו ע"ש, ואם נימא דכ"ח נטמא מגבו לגבי קודש, הרי דאם נגעו בו מבחוץ נטמא הכלי וממילא נטמא גם השמן שהוא קודש, וצ"ע.

שוב מצאתי בשו"ת עץ החיים להגר"ש קלוגר סי' שס"ד שהקשה לו השואל קושיא זו, והשיב לו הגר"ש ק' דשגגה גדולה שגג בזה, דדין אין הקדש ניצול בצ"פ

הכוונה רק דליכא דין הצלת צ"פ מטומאת אהל, אבל לענין מגע אין בזה נפ"מ, ובודאי אינו מקבל טומאה מגבו, והיינו דלא כד' המקד"ד בד' התוס' והטו"א. וכן יש להעיר במש"כ החת"ס שבת פד: ליישב קושיית הראשונים הנ"ל עפ"ד רש"י שם דס"ל דכלי המוקף צמיד פתיל אינו נטמא בהיסט הואיל ואינו ראוי למגע, וכתב דקושיית התוס' היא לשיטתם דפליגי שם ע"ד רש"י, וכן משמע מדברי הגרע"א בגליון הש"ס שציין לתוס' פד: שחלקו בזה על רש"י ע"ש. וכן מבואר בריטב"א שם ובחידושי הרא"מ על הסמ"ג הל' חנוכה דהקושיא היא לשיטתם דכלי המוקף צ"פ נטמא בהיסט. וגם בזה קשה ע"ד המקד"ד דאם כ"ח מקבל טומאה מגבו לקודש הרי בא לכלל מגע וא"כ בודאי נטמא גם בהיסט. אלא שכבר מצאנו באחרונים שהקשו ע"ד הב"ח סי' תר"ע שכתב דהא דלא חששו שמא הכניסו שם מת ונטמא השמן באהל המת הוא משום שהיה מוקף צמיד פתיל, ובחידושי רעק"א שם ועוד אחרונים תמהו עליו מהמבואר בחגיגה דאין הקדש ניצל בצמיד פתיל.

והנה ראיתי מי שכתב ליישב קושיא זו עפ"ד התוספתא שהביא הר"ש פ"י דאהלות מ"ג דרך כלי חרס אינו מציל בצ"פ לחטאת אבל כלי אבנים שאין מקבלים טומאה כלל מצילים, ולפ"ז כתב ליישב דהשמן נמצא בכלי אבנים ולא בכלי חרס, והביא כן מל' הפייט (לשבת שני של חנוכה) 'כחיפשו ומצאו פך שיש נטמן להטמן', הרי דהפך היה עשוי משיש שהוא כלי אבן.

אולם כבר הוכיחו האחרונים מהסוגיא בחגיגה כה. דאין הקדש ניצל בצ"פ גם בכלי אבנים כאמור לעיל, ובמקד"ד סי' נ"א סק"ד כתב לחלק בזה בין חטאת לקודש ע"ש ביאור החילוק, ובחזון נחום (שם) כתב דהתוספתא מיירי רק בכלי אבן הנתון ע"פ הארובה דמציל מדין דפנות אהלים ולא מדין צ"פ ע"ש, וכ"כ בחזו"א (שם), וכן ביאר היטב בספר טעם ודעת פ"ד מפרה הל' ב-ג. אך מ"מ קושיא דידן מיושבת עפ"ז, דכלי אבן אינו נטמא ולכן אין לחוש שנגעו בו וטימאוהו.

והגר"ש קלוגר בשו"ת עץ החיים סי' שס"ב כתב ליישב דשייך בזה הכלל דאין שבות במקדש, ולפ"ז ניהא גם בניד"ד. ובשואל ומשיב ח"ג סי' מ"ג דן אם מעלה זו היא מדאור' או מדרבנן, וכתב דאם היא מדרבנן י"ל דעדיין לא גזרו אז מעלה זו, וכ"כ בשו"ת בית יצחק או"ח סי' ק"ט סק"ט, ולפ"ז ניהא גם הקושיא הנ"ל ע"ד הרב אברהם זנגר ישיבת מיר המקד"ד.

בס"ד כבוד מערכת אהלי טהרות הי"ו

לפני תקופה היה נידון ארוך על ענין כ"ח, האם טומאתם רק באויר או גם במגע פנים ללא מגע באויר כ"ח. (וכפי שהובאו דוגמאות למציאות כזו מהחזו"א ויבלחט"א הגר"ל שליט"א) והביא הגאון האדיר הגר"ש שליט"א ראייה חותכת, מהגמ' חולין דף כה'. שלמדה ק"ו שטומאת כ"ש תהיה רק במגע בפני הכלי ולא במגע בגב, ק"ו מכ"ח החמורים שאינם מטמאים מגבם. והקשה הגאון שליט"א שאם טומאת כ"ח היא לא במגע פנים אלא רק באויר, אזי לא מצאנו שום חילוק בכ"ח בין מגע בגב למגע בפנים, ובכ"ח שווים מגע בפנים ומגע בגב ששניהם אינם מטמאים. ובכ"ש שיש מגע בפנים ה"ה שווה מגע בגב ששניהם מטמאים. ורק נתחדש טומאה בכ"ח באויר שהיא טומאה חדשה. וצע"ג

ובעז"ה נראה לבאר לשיטת הגר"ח את הגמ'.

דהנה יש לדון מה גדר מגע אויר בכ"ח האם הוא סוג טומאה חדשה, או שהוא מגע בחלק מחלקי הכלי הנקרא תוך. ואם נאמר כהצד שהתוך הוא ממש חלק מחלקי הכלי, אזי בכ"ח לא נתחדש טומאה חדשה אלא רק מקום מגע חדש. ובאמת נראה להוכיח יתר על כן שלא רק שהתוך הוא חלק מחלקי הכלי, אלא אף מה שאין בכלי שטף טומאת תוך הוא מחמת שבכלי שטף אין את המציאות של תוך. ומוכח כן בגמ' זבחים דף ג', שלמדה שכ"ח הנמצא בתוך כלי חרס מציל על הנמצא בתוך של הפנימי מסברה ואין צריך לזה מיעוט. ומבאר התוס' ד"ה 'ורמינהו' ורש"י ע"ב ד"ה 'וחד תוכו' שמחמת שהשרץ נמצא בתוך הכ"ח הפנימי ממילא אינו בתוך החיצון, ואינו נכלל במה שאמרה תורה כל אשר בתוכו. מה שא"כ כאשר הכלי הפנימי הוא כ"ש נחשב הנמצא בתוכו כנמצא אף

בחיצון ונכלל במה שאמרה תורה כל אשר בתוכו, וע"כ צריך מיעוט תוכו ולא תוך תוכו.

ונראה ברור מהגמ' שגדר כלי שטף שחסר לו במציאות של תוך, ומחמת כן אינו מפקיע את התוך החיצון. וברור לכאורה שהמקור לזה הוא הא שהתורה לא טמאה כ"ש בתוך. ומוכח שמה שאין טומאת תוך בכ"ח הוא מחמת שחסר להם תוך.

ואם כנים הדברים, ימצא בדינו שלכלי חרס ישנם שלש חלקים גב פנים ותוך, ולכ"ש רק שנים גב ופנים. וא"כ נוכל להבין בעז"ה הגמ', שלמדה הגמ' שבכ"ח עיקר הכלי הוא התוך, ומה שהכתיבה תורה טומאה רק במגע התוך (אויר) היינו שרק כשנוגעים בעיקר הכ"ח דהיינו התוך אזי נטמא הכלי. ובכ"ש למדה הגמ' מסברה שמשני חלקי הכלי (גב ופנים) עיקר הכלי הוא הפנים, וק"ו ילפינן שרק כשנוגעים בעיקר נטמא הכלי, והיינו כשנוגעים בפנים.

והצעתי הדברים קמיה הגאון רב"ש שליט"א וזה אשר השיב לי מכתבו קבלתי, הרעיון הוא יפה מאוד, כגוף הדבר מוכח כן בריטב"א נדה דף מב ובר"ן חולין דף כה דהגדר הוא דבכ"ש אין לו תוך כלל, יש לפלפל בזה בחקק של אחוריים דלהסוברים דאינו תוך מדאורי' אולי הטעם כי אינו עיקרו של כלי, ויש להאריך בזה בדברי רבינו חיים הלוי בהל' מטמאי משכב ומושב לגבי נדה אינה לאברים, בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד, בברכה י.ב.ש.

והנה מה שכתב שתלוי בדברי הגר"ח יש להאריך בזה ואכמ"ל ואכפול בברכה שתזכו לדעת ולהנחיל דעת את השי"ת הרב ח"פ ברמן כולל מורשה ודעת

בדין כלי שנשבר ועושה מעין מלאכתו

בפי"ג מ"ד תנן מגריפה שנטלה כפה טמאה מפני שהיא כקורנס דברי ר"מ, וחכמים מטהרים, והיינו דפליגי בכלי שנשבר אי בעי שיעשה מעין מלאכתו או לא, והק' אחרונים דהרי פליגי בזה אמוראי בשבת נ"ט דריו"ח ס"ל דבעי שיעשה מעין מלאכתו, ור' אלעזר פליגי, וזה ממש אותו פלוגתא, והחזו"א תי' דהנידון בגמ' שבת הוא בכלי שנפרק ולא נשבר, ועומד להחזירו, וזה שמיוחד לשימוש אחר מפקיע את השימוש הזה, ולכן צריך שיעשה מעין מלאכתו לריו"ח, משא"כ מתני' מיירי בשבר, אלא שיקשה לאידך גיסא דר"א שס"ל דלא בעי עושה מעין מלאכתו, אף בכלי שנפרק, וזה דלא כחכמים, דלחכמים במתני' בעי שיעשה מעין מלאכתו, גם בששבר, וכ' החזו"א דנשבר גרע דשבר כלי לא מתייחד למלאכתו השני, ולדברי החזו"א המשנה איירי בלא יחדו, והנידון אם מה שנשבר, מתייחד לתשימיש שלא עושה מעין מלאכתו או לא, אלא שכ' החזו"א שעדין קשה על רש"י בשבת צ"ה ב' שס"ל דכלי שניקב כמוציא רימון, צריך יחדו, [אף שהוא ראוי לרימונים] ואינו מק"ט בלא יחדו, וכאן הרי מבואר ששבר כלי מק"ט בלא יחדו, דהרי כל הפלוגתא כאן בלא יחדו, אם הוי יחדו, ולרש"י הרי בלא יחדו בלא"ה טהור,

ונראה ד"ל דנידון המשנה הוא בשבר, ולא שייכא כלל לנידון הגמ' בשבת בכלי שנפרק, והביאור דהרי שברי כלים שנפסדה צורתן דעת הרמב"ם פ"ח מכלים ה"י, דאינם מק"ט, [מלבד כ"ח דהוא מגזיה"כ] משום דנפסדה צורתו, כמש"כ בחי' ר"ח הלוי פ"ט מה"כ הי"ג, דלדעת הרמב"ם בעי צורת כלי, ולכא"ו יסוד הדבר דבעי צורת כלי הוא משום דבעי שם כלי, ולא סגי מה שמיוחד לתשימיש, אלא צריך שיהיה בו שם כלי, ושבר כלי שנפסדה צורתו, פקע ממנו שם כלי, אלא דאם עושה מעין מלאכתו הראשונה, נשאר שמו עליו, דכיון שחל בו שם כלי, תו לא פקע, וזה דוקא אם הוא עושה מעין מלאכתו, משא"כ אם לא עושה מעין מלאכתו ס"ל לחכמים דכבר אין שמו עליו, וזה הנידון במשנה, אם שבר כלי שאין לו כלי מצ"ע אלא משום שהיה עליו שם כלי קודם אם צריך לעשות מעין מלאכתו, וזה אינו ענין לסוגיא בשבת ששם הנידון בכלי שנפרק בלא שנשבר, והנידון אם נפרק ויש לו שימוש אחר, אם חשיב כלי, מחמת שימוש החדש, ובוה הוא דר' אלעזר מטמא, וס"ל שלא צריך שיהיה מעין מלאכתו, דיש לו שם כלי מחמת עצמו, אבל בשבר כלי מודה, דכיון דפקע ממנו שם כלי, וכל שמו הוא מכח מה שהיה כלי קודם, משו"ה בעי שיעשה מעין מלאכתו שישאר השם הקודם שהיה בו,

והנה החזו"א נקט שהמשנה איירי בלא יחדו, ומשו"ה הקשה על רש"י בשבת צ"ה ב' דס"ל דכלי שניקב כמוציא רימון צריך ליחדו לרימונים, וכאן הרי מבואר

שגם בלא יחדו טמא לר"מ [וגם חכמים פליגי הוא רק משום דבעי מעין מלאכתו, אבל בלא זה טמא] הרי דלא בעי יחדו, ומה דפשוט לחזו"א דמיירי בלא יחדו, משום דאם יחדו יקשה למה חכמים מטהרים, הרי יחדו לתשימיש, אבל למש"נ באמת לדעת רש"י נימא דמיירי ביחדו, ואפי"ה לא מהני יחדו לרבנן, משום דהוא שבר כלי, ואין בו צורת כלי ואין בו שם כלי, ולא מהני כלל יחדו, ומיושב שיטת רש"י וכמש"נ.

והנה הרב העורך המדור הנפלא נידונים בפרק, העיר על הרמב"ם בפיה"מ במ"ב גבי קולגיפון וזומא ליסטרון, ושאר כלים שיש להם שני שימושים משני ראשיהם דטמאים, דכ' הרמב"ם ונהיו כל אלא והדומה להם כאילו הן שני כלים שנתחברו, וק' מה נפ"מ בזה שהם שני כלים שנתחברו הרי גם כלי אחד שנשבר טמא, ולמש"נ מבואר היטב, דכלי שנשבר היה בדין שיפקע מיניה שם כלי, ורק משום שהוא עושה מעין מלאכתו הראשונה נשאר בו שם כלי, דכיון דהיה לו שם כלי לא פקע, דעדין שמו הראשון עליו, אבל בכלי שיש שני שימושים, כמו קולגירפון וזומא ליסטרון וכיו"ב ששמו היה מכח שני השימושים, כיון שנשבר, היה לנו לומר שבטל שמו, אף שנשאר לו שימוש אחד, מ"מ הרי הוא שבר, וכל השם כלי בשבר הוא רק מכח השם שכבר היה לו, וכאן הרי בטל, א"כ היה בדין לטהר, ולזה כ' הרמב"ם שהוא כמו שני כלים שנתחברו, דהיינו דאף שקראו לו על שם שני השימושים, זה כמו שיש לו שני שמות, והשם קולגירפון וכיו"ב אין זה שם אחד, אלא זה שתי שמות במילה אחת, ולא שם אחד, וזה כל חידוש המשנה.

ובזה גם מתבאר, מה דצ"ע בדעת הרמב"ם פ"א הי"ט שביאר את המשנה דמיירי בכלי שיש לו שני שימושים שונים, ובכל צד יש לו שימוש אחר, והראב"ד השיגו, וביאור השגתו כמש"כ הגאון הגדול ר' איתמר שליט"א, דהראב"ד הוקשה לו שאם בכל צד יש לו שימוש נפרד, א"כ מה קמ"ל המשנה דהוי כשני כלים, הרי פשיטא, דנשאר לו השימוש לעצמו, [ולומר שאין לו שם בפ"ע צע"ק, דאחרי שנשבר ויש לו שימוש גמור נימא שזה נותן לו שם בפ"ע], ולכא"ו למש"נ י"ל דכיון דהוא שבר, כל מה שיש לו שם כלי, זה מחמת השם הקודם שהיה לו, ואם השם הקודם היה מחמת שני השימושים, ועכשיו נשאר רק שימוש אחד, א"כ בטל שמו הראשון, ואף שעכשיו יש לו שימוש גמור, אבל א"א שיחול מחמת זה שם כלי, דעכשיו הוא כבר שבר, וכל השם כלי שבו הוא רק מחמת שמו הראשון שהיה לו, וזה כבר בטל, ולזה צריך לחדש שגם בתחילה שהיה שמו גוליקרפון או זומא ליסטרון חשיב שהיה בו שתי שמות, ולא שם אחד, ואותו החלק בכלי שנשאר לו השימוש נשאר לו השם.

הרב בן ציון חדש

ולפ"ז אין ללמוד מזה לנ"ד, ואדרבה חזינן לדעת הזכ"י דלא מהני טעות בכוונה. ויש לציין עוד בזה לתשובת הרא"ש כלל כ"ד סי' ג' והובא במשנ"ב סי' תע"ז ס"ק ט"ו דמי שבירך לבילי פסח על כוס שלישי ונזכר שלא אכל אפיקומן הו"ל כוס שלישי בטעות ומברך על כוס אחר, ואין כאן משום שותה בין הכוסות, מבואר דשייך בזה דין טעות, (אע"פ שלכא"ו א"צ כוונה לזה כיון שנהנה א"צ כוונה ועי').

ונפ"מ לדינא במי שהתפלל ונמצא שלא הי' מנין האם צריך לחזור ולהתפלל, שאינו רוצה להתפלל בלא מנין.

ויש לציין עוד בזה דנפ"מ במי שהסיח דעתו בטעות כגון בחלץ תפילין שהי' סבור שצריך לחולצם ונמצא שא"צ לחולצם, האם חוזר ומברך.

הרב יוסף שלמה ליסיצין

מש"כ גבי עור הדג דלהתוס' טמא יל"ד דאינו מוכרח דיתכן דמדון "כל שבים טהור" מפקיע גם ממדרס.

מאי דמדמה שיטת רבינו הלל ותוס' רי"ד, לענ"ד נראה לחלק דדעת רבינו הלל דהוא דין פרטי ב'מיוחד למדרס' דאבן ל"ח מדרס. משא"כ התוס' רי"ד לשי' ביומא [ב]. דהא דכלי אבנים אין מקבלים טומאה הוא מחמת פחיתותם. [ודלא כש"ר דהא דכלי אבנים אין מקב"ט משום דלא הוזכרו בתורה] ולפ"ז גם במדרס הוא כן דרך כלי חשוב הוא מקבל טומאה.

הרב נפתלי שפירא

מו"מ בדברי הגה"ג הגר"א גרבוז שליט"א

מה שכ' לענין מופץ של גמי שלרש"י אין מקבל טומאה יש מקום להוסיף שלהרמב"ם מקב"ט. וס"ל בזה כר"ת אבל לא מטעמיה דלר"ת משום דמפץ טמא מדין מדרס שמטמא מכל המינים אפי' אין מקב"ט בכלים אבל להרמב"ם מקב"ט דגמי חשיב כלי עץ כמבואר בדבריו [פ"א מכלים הי"ג]

ומש"כ בדעת רש"י דליכא טומאת מדרס אלא ממין המקבל טומאה כן מוכח גם בדעת רש"י [שבת סו. ד"ה ור' יוחנן] וכשתימצי לומר ביסוד זה נחלקו רש"י ורבותיו. ועיי' בהגהות הר"ש מדעסוי שכ' שם שרש"י לשי' בדף פד.

ברוכים הבאים למכירה השכונתית של קרן "משנת יוסף". כמידי שנה בערב החג אנחנו עורכים מכירה נרחבת של כלי מטבח, סירים, מחבתות, סכו"ם וכדו',

משיקולי טהרה המכירה תוקדם לכ"ז באייר!!! כן... את הירקות והמוצרים היבשים (שלא הוכשרו במשקין) ניתן למכור ממש סמוך לחג... אבל מכירת כלי מטבח וכדו'... זה כלים שיכולים להיות טמאים בטומאת מת... לכן צריך למכור לפחות שבעה ימים לפני החג... כדי שיהיה אפשרות מיד להפריש אותם לימי טהרה... ולכן המכירה תוקדם לכ"ז באייר...

ואז יש לך את כל יום כ"ט באיר, א' בסיון, ואז ביום ב' בסיון שהוא יום מיוחד!! באותו יום יהיה הזאת שלישי... ואז ממשיכים למנות ג' בסיון, ד' בסיון, ובה' בסיון!! שהוא מעלי יומא דמעצרתא... ביום שבו משה רבינו היה מדם הברית על עם ישראל... ביום הזה שוב צריך להזות על הסיר ועל הסכו"ם הזאת שביעי, ובליל שבועות זה כבר טהור!!!! למחרת אפשר אפילו להכניס את זה לעזרה... אשר יבשלו שם הכהנים את הזבחי שלמי ציבור...

אבל אל תשאל איזה פשלה קרתה לפני חודש!!! כידוע... לפני חודש היינו בשיא עונת הקורונה... והיו הרבה שיבושים... ועם כל הרצון הטוב... הסחורה של "משנת יוסף" התעכבה והתעכבה... ו... ו... ואת אשר יגורנו בא... ו... והחלוקה של הכלי מטבח נתקעה עד ז' בניסן...

שוד ושבר!!! הלקוחות התקשרו בעצבים והודיעו שהם לא מגיעים לקחת את הכלים...

אין לנו בשביל מה... הרי רצינו לקנות כלים חדשים לכבוד פסח... ועוד פחות משבוע פסח!! ואי אפשר להספיק לטהר את הכלים... ולך תדע מי נגע בהם... ואין לנו מה לעשות איתם...

זה מקח טעות!!!! דברתם שהסחורה מגיע בה' בניסן... קבלנו בהבנה את העיכוב עד ו' בניסן... אפילו בז' בניסן... עוד בלענו את הגוללה... (זה מאוד מסובך להיתקע עם סכין טמא בטומאת מת בעיצומו של י"ד בניסן... שרק בלילה הסכין יהיה טהור... ואל תשכח שגם בליל הסדר שזה כבר ליל שמיני גם אז אסור להשתמש בו לקרבן פסח כי בקרבן פסח יש ילפותא מיוחדת של "ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא" אבל לכה"פ הוא יהיה טהור למחרת...) אבל ברגע שזה התעכב לח' בניסן... עד כאן!!!! אין לנו מה לעשות עם זה... זה רק מפגע בשבילנו... כל ישראל מטהרים עצמם ברגל... ואנחנו נתקע עם סיר טמא שצריך להתרחק ממנו... לא בא בחשבון...

בקיזור: התעוררה מהומה!!!! הרבנים נכנסו לתמונה... וההכרעה יצאה... שלבטל את העיסקה אי אפשר... אבל בשביל שלא יהיה פה "הדבקה" של טומאה... לצורך כך במועד החלוקה יוצב דוכן מיוחד של צורף... שהוא ינקוב כל כלי מטבח לפי עניינו... ויטהר אותם מטומאות... אגב: אל תתלהב!! גם אחרי שהצורף נוקב את הכלי... הוא לא נטהר לגמרי מטומאתו... הוא רק נכנס ל"בידוד"!! הוא כעת נכנס להקפאה והוא לא יכול לטמאות... אבל ברגע שנחזור ונתקן אותו הוא שוב חוזר לטומאתו הישנה ע"פ גזירת חכמים...

אבל לכה"פ בחג הפסח יהיה לנו שקט!!!! ולא יהיה לנו נערווען מכיל מתכת טמא שמהלך עלינו אימים... ואכן: ישב מצרף וטיהר את בני ישראל כזהב וככסף...

כל אחד שהזמין סיר או דלי או קומקום... ישב שם צורף בקי בטהרות ולידו מו"ץ... והוא ישב על כל כלי ועשה לו טיפול אישי... את הדלי הוא נקב באופן שאי אפשר למלאות בו... את הקומקום באופן שא"ל לחמם בו מים... וכן

הלאה וכן הלאה...

וככה כל אחד נטל את הכלי שלו רגוע!!! זה בסדר... לא צריך להגיע עם מסכות וכפפות... לא צריך לחשוש מלהחזיק את הכלי בידיים... הוא לא מדביק... הוא לא מטמא...

שבוע לאחר חג הפסח הודיעו במשנת יוסף לחזור עם הכלים... ושם ישב הצורף ושוב יתקן את הכלים מהנקב שלהם... ו... ו... וכעת ההוראה היא כן להופיע עם כפפות כי הכלי חוזר להיות טמא... וכעת צריך להתחיל את מנין שבעת ימי ההזאה והטהרה...

איתכם הסליחה, שלכם - משנת יוסף...

נקודה נוספת בפרקים אלו: מסכת כלים מקדישה משנה שלימה ל"מסרק"!! למסרק יש זיקה מובהקת לטומאה וטהרה!!!

תנחש מה הקשר?? פשוט מאוד: אצלנו המושג של "חפיפה סירוק ועיון" זה קוד ששייך להלכות שבי"ד... אבל כל נשכח שבזמן חז"ל היו עוד כמה מסכתות בסדר טהרות... ואז המושג חפיפה היה נחלתו של כל חבר שרצה לאכול בטהרות... (אופס... עם סגירת הגליון זכינו להארת מורנו הגר"א גרבוז שליט"א שכנראה שהחוב חפיפה היה תמיד שייך רק ליו"ד ע"י ב"ק פ"ב. עזרא תיקן להם וכו' ובחשק שלמה שם)

ממילא מסרק היה אחד מהאביזרים הרשמיים ביותר במקווה!!! דא עקא: שהמסרק הזה היה שימושי רק לפני הטבילה... רק בשלב שעדיין טמאים!!! וכאן התעורר צורך מיוחד שהמסרק לא יקבל טומאה... אחרת יצטרכו להטביל את המסרק אחרי כל שימוש...

עוד מילה אחת: המשנה גם מתייחסת ל"מעבר, והמזרה, והמגוב", "שהם כלים העשויים לנקות את התבואה מן התבן ולהעביר את התבן ממקום למקום..."

כן... גם הכלים האלו, הם כלים שהטומאה מאוד שכיחה בהם... ולמה?? אל תשכח שהמשנה בב"מ אומרת: שהמפקיד אצל חברו חיתין ואורז... צריך לנכות מהחשבון תשעת חצאי קבין לכור, לשעורין ולדוחן תשעה קבין לכור, לכוסמין ולזרע פשתן שלוש סאין לכור, ולמה?? כי... כי... כי יש עכברים!!! והם תמיד לוקחים מעשרות... ובהלכות מקח טעות יש כללים ברורים כמה אחוזים מותר לנכות מכל קטיף בשביל אכילת העכברים, כך שהמושג של עכברים שנוברים בתבואה זה לא עניין מדגמי... **אלא עובדתי!!!** כך שברגע שאתה מתחיל להפוך את התבואה עם המזרה זה כמעט עניין של מאה אחוז שאתה מוצא שם לכה"פ עכבר אחד מת... והמזרה נטמא... אז אנחנו מעדיפים לחתור שהמזרה יהיה מסוג כזה שלא מקבל טומאה!!! והמשנה מתייחסת לניסיונות לטהר את המזרה...

אמנם יש לציין: שזה שהמזרה נטמא זה עדיין לא אומר שהתבואה נטמאה... שהרי התבואה לא הוכשרה במשקין... ואפילו שהיא לחה!! ובחורף היא הרי לחה וזה גורם לחיטים שהיו מבוקעות (כפי שמבואר באריכות בשו"ע הלכות פסח סי' תס"ז), אבל אנן סהדי שזה לא לרצון ולא ניחא לבעלים בבלילתם, אבל עדיין... אי אפשר לדעת איפה זה כן יהיה לרצון... ואל תשכח שהרבה פעמים אנחנו עוד לפני הפרשת תרומה שאז קריטי לנו שהתבואה תשאר טהורה!!! רק זה חסר לנו... שנפריש תרומה ממה שהיה במזרה, ואז יצא לנו משם איזה עכבר ויתברר שזה היה מפריש מן הטמא על הטהור וכו'...

לקבלת הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל:

8592161@GMAIL.COM

כמו כן בכל עניני הגליון ניתן לפנות במייל הנ"ל

או בפב"ל: 0548592161

מי שביכולתו להשתתף בהוצאות לזיכוי הרבים
ניתן לתרום בעמדת קהילות

קופה מס' 8317 תורת הטהרה קטגוריה פנימית 3 אהלי טהרות
וכן בקו הצדקה בשלוחה הנ"ל 0732757000

"מי שהוא טיפס אומר מי יכול ללמוד כל הטהרה... כלים שלוש פרקים ותחבם מזה אומר חרני לומד שתי הלכות היום ושתי לפחד עד שאני לומדה כולל" פדרס רבה ויקא פסוקי טיפס י"ט

ניתן לשלוח הארות והערות במסכת כלים למדור מלחמתה של תורה עד שב"ק פרשת במדבר

עקב המצב
חלו שינויים
בזמני ומוקדי
ההפצה.
לבירורים:
0548592161

ניתן להשיג את הגליון מידי שבוע:
בני-ברק:
רח' ראב"ד 31 משפ' ברמן
ירושלים:
ישיבת מיר- הרב בצלאל טרוביץ
טל: 0533165655
קרית ספר:
רח' נתיבות המשפט 67 משפ' זכריש